

TOBAKSFAKTA

OBEROENDE TANKESMEDJA

RAPPORT
AUGUSTI 2022

© World Health Organization / Design pro bono: Fabrice (poster M. Pavaleri; photo: A Ferretto)

World No Tobacco Day 2012

Slaget om framtidens tobakspolitik

En undersökning av de politiska ungdomsförbundens ställningstaganden
och ambitioner

Torsten Kjellgren

Tobaksfakta 2022

Förord av Tobaksfakta

Denna rapport är en fortsättning på rapporten ”Diskrepanser inom tobakspolitiken” om riksdagspolitikernas syn på tobaksfrågan, som genomfördes av Torsten Kjellgren på uppdrag av Tobaksfakta under våren 2021. Resultatet visade att politiker inte alltid har fokus, kraft eller möjlighet att agera tobakspreventivt liksom att många blir frekvent kontaktade av tobaksindustrins företrädare.

Denna undersökning är en spaning in i framtidens tobakspolitik – för att se vart vi är på väg. Attityder och värderingar förändras liksom miljön och livsstilen hos en kommande generation. Kunskap är grunden för bra beslut och WHO:s Tobakskonvention, som Sverige ratificerade 2005, visar vägen i tobaksfrågan. Intervjuerna av företrädare för de politiska ungdomsförbunden är en spännande men i vissa fall dystert läsning. Vi har noterat tobaksindustrins ökade intresse för målgruppen, vilket bekräftas i intervjuerna, rimligen i avsikt att påverka morgondagens tobakspolitik.

Industrin är aktiv och har lyckats med sin aggressiva marknadsföring av vitt snus, som nått även ungdomspolitikerna. Det har under senaste åren vid flera olika undersökningar genomförda av bland annat Non Smoking Generation, Cancerfonden, Centralförbundet för Alkohol och Narkotika och senast från Folkhälsomyndigheten framkommit att snusbruket kraftigt ökat i ungdomsgruppen, speciellt hos flickor.

Det finns all anledning för framtida politiker att ta ett tydligt ställningstagande för folkhälsan. Forskningen visar att speciellt unga är känsliga för nikotin och snabbt blir beroende.

I samband med studiens avslutande framkom i media ett särskilt tydligt exempel på tobaksindustrins ökade aktivitet. Ordföranden för Centerpartiets Ungdomsförbund, som inte svarade på inbjudan till intervjun till Tobaksfaktas rapport, deltog på en resa till Philip Morris forsknings- och utvecklingscenter i Neeuchatel i Schweiz. Philip Morris stod för förbundsordförandens resa och logi på lyxhotellet Hotel Beaulac. Enligt uppgift tackade också Moderata studentförbundet ja till erbjudandet.

Det är av vikt att Tobaksfakta skapar möjligheter att verkligen nå ut med informationen om nikotinets hälsorisker och samhällsekonomiska aspekter på ohälsan.

Stort tack till Torsten Kjellgren för en gedigen rapport och gott underlag för vårt fortsatta arbete!

Studien har bekostats av medel från Folkhälsomyndigheten.

Lena Sjöberg,
Ordförande
Tobaksfakta – oberoende tankesmedja

Sammanfattning

Detta är en uppföljning på förra årets rapport från Tobaksfakta: *Diskrepanser inom tobakspolitiken (2021)*. Då den tidigare rapporten fokuserade på dagens tobakspolitiska makthavare fokuserar denna rapport på framtidens. Ledande företrädare från sju av åtta politiska ungdomsförbund har intervjuats. Deras åsikter och ambitioner på tobaksområdet har undersökts. Intervjuerna ger en inblick i framtidens tobakspolitik, då flera av dagens ungdomspolitiker troligen blir kommande riksdagsledamöter och ministrar.

Intervjuerna visade att det går en tydlig politisk skiljelinje mellan de tre rödgröna ungdomsförbunden på ena sidan; Ung Vänster, SSU och Grön Ungdom, och de borgerliga och sverigedemokratiska ungdomsförbunden på andra sidan: LUF, MUF, KDU och SDU. De rödgröna ungdomsförbunden var positiva till att gå fram med nya tobaksförebyggande åtgärder såsom neutrala tobaksförpackningar (så kallat *plain packaging*), förbud mot smaktillsatser i tobaksprodukter och exponeringsförbud. De ville samtidigt reglera snus och e-cigarett på liknande sätt som traditionella cigaretter, och problematiserade över tobaksindustrins marknadsföring mot unga. De borgerliga och sverigedemokratiska ungdomsförbunden motsatte sig i stället samtliga förslag på nya tobaksförebyggande åtgärder. Flera av dem ogillade de utökade rökfria miljöerna som infördes 2019 (uteserveringar, busshållplatser, lekparker osv.) samt ville på olika sätt främja konsumtion av snus.

I en jämförelse mellan intervjuerna med riksdagsledamöter från moderpartierna förra året och företrädarna från de politiska ungdomsförbunden framgick några likheter. Såväl dagens som framtidens politiska makthavare medgav att tobaksfrågan inte är högt prioriterad. Den ses inte som en fråga som får väljare att byta parti och ges därför inte plats i debatter och valrörelser. Bland företrädarna från de rödgröna riksdagspartierna; Vänsterpartiet, Socialdemokraterna och Miljöpartiet och deras respektive ungdomsförbund, fanns en hög samsämmighet i svaren. De delade syn på både redan genomförda förslag liksom på nya tobaksförebyggande åtgärder.

En generell skillnad mellan riksdagsledamöterna och ungdomspolitikerna var fokus och synen på snus, särskilt vitt snus. Då riksdagsledamöterna hade ett tydligt fokus på rökning och traditionella cigaretter intresserade sig ungdomspolitikerna mer för vitt snus. Flera ungdomspolitiker beskrev hur daglig rökning kändes abstrakt då de inte hade någon i sina bekantskapskretsar som rökte, samtidigt som de vuxit upp i ett samhälle där rökning varit förbjudet på många platser. Däremot brukade flera av ungdomspolitikerna själva vitt snus,

och berättade att många av deras vänner gjorde detsamma. Det fanns ett starkt engagemang att från ena sidan reglera det vita snuset hårdare än idag och från andra sidan avreglera det och tillgängliggöra konsumtionen av det. Vidare fanns det betydande åsiktsskillnader mellan borgerliga moderpartier och ungdomsförbund. De intervjuade företrädarna från Moderaterna, Liberalerna och Kristdemokraterna var betydligt mer positiva både till redan genomförda och till nya förslag på tobaksförebyggande åtgärder än deras ungdomsförbund MUF, LUF och KDU, som kraftigt motsatte sig samtliga dessa.

Rapportens sista kapitel är en tobakspolitisk framtidsspaning. Mycket tyder på att tobaksfrågan fortsatt kommer vara nedprioriterad och inte ta plats i politiska debatter och valrörelser i framtiden. Ett generellt lågt engagemang, som kunde synas bland dagens ungdomspolitikerna, är också kopplat till en låg kunskapsnivå på tobaksområdet. Det gör framtidens makthavare till enklare byten för tobakslobbyisters försök till politisk påverkan.

Troligen kommer inte framtidens tobakspolitik handla så mycket om rökning, utan i stället det vita snuset, trots att rökning fortsatt är en av de största orsakerna till sjukdom och död i Sverige. Användningen av vitt snus har ökat kraftigt bland unga, och engagerar ungdomspolitikerna betydligt mer än rökning. 2021 intervjuade Kantar Sifo 2000 svenskar på uppdrag av Tobaksfakta. Undersökningen visar att 78 % av respondenterna motsatte sig lanseringen av vitt snus, då de förstod att produkten är både hälsoskadlig och beroendeframkallande. Tobaksindustrin tycks dock ha lyckats med att framställa produkten som ofarlig, för stora grupper i befolkningen och även många politiker. Tobaksindustrin kommer fortsatt lägga stora resurser på lobbyism för att det vita snuset ska avregleras och därmed konsumeras av fler unga. Om stora grupper unga hamnar i livslånga beroenden av produkten kan tobaksbolagens långsiktiga ekonomiska vinster säkras.

Trots att det idag finns ett utbrett motstånd mot det vita snuset bland befolkningen så är den framtida politiska striden om produkten oviss. Bland de intervjuade ungdomsförbunden ville Ung Vänster, SSU och Grön Ungdom reglera vitt snus hårdare än idag, bland annat genom att stoppa marknadsföring och smaktillsatser. Övriga ungdomsförbund vill avreglera och införa åtgärder som snarare skulle öka konsumtionen av produkten. Samtidigt kritiserade de rödgröna ungdomsförbunden tobakslobbyismens inflytande över svenska politiker, och ville reglera lobbyismen. Som motsats såg borgerliga och sverigedemokratiska ungdomsförbund inga problem med att svenska politiker har nära kontakter och utbyten med tobakslobbyister. Vilken sida som tobaksindustrin föredrar är inte svårt att förutspå. Framtiden får utvisa vilken sida som vinner det framtida tobakspolitiska slaget.

Innehåll

Förord av Tobaksfakta	2
Sammanfattning	3
1. Inledning	6
1.1 En uppföljande framtidsinriktad rapport	7
1.2 Tobaksindustrins sikte inställt på de unga	8
1.3 Syfte och frågeställning	10
1.4 Metod	11
2. Ungdomsförbundens tobakspolitiska åsikter	13
2.1 Synen på svensk tobakspolitik.....	13
2.2 Åsikter om snus.....	17
2.3 Åsikter om e-cigarettor	20
2.4 Inställning till nya tobaksförebyggande åtgärder	22
2.5 Syn på tobakslobbyism	29
2.6 Egna tobakspolitiska förslag	33
3. Jämförelse mellan dagens och framtidens makthavare..	35
3.1 Likheter	36
3.1.1 Tobaksfrågan är inte högt prioriterad	36
3.1.2 Hög samstämmighet mellan rödgröna och sverigedemokratiska moderpartier och ungdomsförbund	37
3.2 Skillnader	39
3.2.1 Skilda fokus: cigaretter för moderpartierna och vitt snus för ungdomsförbunden.....	39
3.2.2 Åsiktsskillnader mellan borgerliga moderpartier och ungdomsförbund	41
4. Slutsatser	44
4.1 Tobaksfrågan fortsatt nedprioriterad?.....	44
4.2 Minskat fokus på rökning i framtiden?	45
4.3 Det vita snuset – tobaksindustrins framtida guldgruva?	46
4.4 Vem vinner det framtida slaget om demokrati och folkhälsa? ..	48
Referenser	50
Appendix: frågebatteri till intervjuerna	51

1. Inledning

Tobaksbruket är en central utmaning för folkhälsan. Dess destruktiva konsekvenser innebär att tobaken även måste ses som ett allvarligt samhällsproblem i bred mening. För varje år som går med ett utbrett tobaksbruk i samhället följer långtgående negativa konsekvenser för hälsa, miljö och samhällsekonomi. Varje år dödar rökningen 12 000 människor i Sverige. Det är betydligt fler dödsfall än vad trafikolyckor, narkotika och självmord orsakar tillsammans. 6 000 människor insjuknar i cancer varje år till följd av rökning. Samtidigt beräknas rökningens samhällsekonomiska kostnader i Sverige uppgå till cirka 31,5 miljarder kronor varje år. (Cancerfonden, 2022) Beloppet överskrider exempelvis hela svenska statens årliga budget för studiestöd inklusive studiebidrag, studielån och drift av CSN. (Regeringen, 2021)

Vidare står cigarettfimpar och portionssnus för majoriteten av skräpet på svenska gator och torg. Cirka 1 miljard fimpar per år innebär 62 procent av allt skräp som hittas i städer, parker och på stränder. Fimparna innehåller cirka 7 000 ämnen som är giftiga för naturen. Däribland kadmium, som också finns i batterier. Gifterna drabbar fåglar, andra djur, natur och oss människor då de slinker ner i brunnar och ut i vattnet. (Håll Sverige Rent, 2022)

Utöver rökningens direkta effekter orsakar även tobaksprodukter generellt andra skador. Tobaksodlingen står för stor miljöförstöring och produktionen sysselsätter storskaligt barnarbete.

Snus orsakar inte samma storskaliga död som rökningen, men innebär likväl ökad risk för diabetes samt skador på hjärta och kärl för brukaren, till exempel ökad risk att avlida av en hjärtinfarkt på grund av kärlstelhet som försvårar akut behandling. Snus ökar också risken för fosterskador, vilket är oroande med tanke på att statistik visar att allt fler unga tjejer använder vitt snus. Vidare ger snus, precis som cigaretter och andra nikotinprodukter, ett tungt och kostsamt beroende som ofta är mycket svårt att ta sig ur. Nikotinet binds till hjärnans receptorer och belöningssystem vilket gör att kraftiga abstinenssymptom kan uppstå när nikotinhalten sjunker. För en rökare eller snusare som försöker sluta med sitt tobaksbruk är det därför vanligt med symptom som trötthet, irritation, oro, nedstämdhet, koncentrationssvårigheter, yrsel och ökad hunger. Det sistnämnda leder ofta till viktökning. Studier har visat att risken för beroende efter första kontakten med nikotin är högre än för kokain och heroin. (Tobaksfakta, 2022)

Andra studier har fastslagit sambandet mellan tobaksrökning och missbruk av

alkohol och narkotika. Forskare från Colombia University i USA har exempelvis visat hur nikotin gör hjärnan mer mottaglig för kokain, vilket innebär en högre risk för beroende och överdos av drogen. (Tobaksfakta, 2011)

Tobaksprodukterna skadar således människor och samhället på en rad olika sätt. Produkterna är så vådliga att ett utbrett bruk i det svenska samhället, med avsaknad av mer skarpa motåtgärder, innebär att Sverige riskerar att inte leva upp till såväl nationella lagar som internationella konventioner och avtal. Sveriges grundlag i form av Regeringsformens andra paragraf slår fast rätten till goda förutsättningar för hälsa. Agenda 2030 binder Sverige till flera mål inom miljömässig och social hållbarhet. Barnkonventionen, som också är svensk lag, garanterar barnens rätt till en god hälsa. Tobakskonventionen, ratificerad i Riksdagen 2005, uppmanar till tuffare reglering av tobaksprodukter genom en rad åtgärder. Samtliga dessa blir svåra, eller omöjliga, att leva upp till så länge tobaksbruket (inklusive passiv rökning) breder ut sig i samhället med död, skador och miljöförstöring som följd.

1.1. En uppföljande framtidsinriktad rapport

Det finns en utbredd medvetenhet i Sveriges befolkning om rökningens risker. Medvetenheten tillsammans med tobaksförebyggande politiska åtgärder såsom rökfria restauranger 2005 och utökade rökfria miljöer (uteserveringar, busshållplatser, lekparker med mera) 2019 har bidragit till att dagligrökningen har minskat de senaste åren. Idag är i genomsnitt 7 procent av svenska folket dagligrökare. (Cancerfonden, 2022)

Regeringens mål i ANDTS-strategin 2021 – 2025 består av att mindre än 5 procent av befolkningen ska vara dagligrökare 2025. Det kan vid en första anblick tyckas som att man är nära målet, när 7 procent av befolkningen idag är dagligrökare. Men rökvanor och folkhälsan generellt är ojämlig i Sverige. För medan 7 procent av befolkningen i stort röker så är andelen mer än dubbelt så hög bland personer med förgymnasial utbildning. Bland unga, exempelvis elever på andra året i gymnasiet, så har dagligrökningen minskat och ligger på en relativt låg nivå. Men om man förutom dagligrökarna också inkluderar de som uppger att de röker ”nästan dagligen” eller ”sporadiskt” så handlar det om över 20 procent av gruppen. Samtidigt uppger nästan 25 procent av alla elever på andra året på gymnasiet att de snusar. (Folkhälsomyndigheten, 2021)

Trots en medvetenhet bland befolkningen har det funnits en politisk ovilja att gå fram med nya åtgärder för att minska tobaksbruket. Åtgärder som har införts i en rad andra länder såsom neutrala tobaksförpackningar (så kallat ”plain

packaging”), exponeringsförbud av tobak vid säljställen, och en högre tobaksskatt har lyst med sin frånvaro i Sverige.

Diskrepansen, med en medvetenhet om tobakens risker å ena sidan men en politisk passivitet att ytterligare bekämpa skadorna å andra sidan, undersöktes i en rapport av Tobaksfakta 2021. I denna intervjuades riksdagspolitiker från samtliga partier för att ge sina bilder av vad som görs, vad som borde och inte borde göras på tobaksområdet. Resultaten visade bland annat att politiker med en ambitiös tobakspolitisk agenda ofta får kämpa i motvind såväl inom det egna partiet som externt, särskilt när det gällde borgerliga politiker. Rapporten slog också fast att flera ledande svenska politiker idag har kontakter och informationsutbyten med tobaksindustrin, där vissa förleds av myter och desinformation skapade för att försvara tobaksbolagens ekonomiska intressen. Detta trots att Sverige ratificerade WHO:s tobakskonvention redan 2005, vilken i artikel 5.3 tydligt avråder hälsopolitiken från att influeras av tobaksindustrin. (Kjellgren, 2021)

Denna nya rapport följer upp den föregående rapportens resultat, genom att jämföra med framtidens politiska makthavare. Då den förra rapporten intervjuade dagens politiska makthavare på tobaksområdet, intervjuar denna rapport de politiska ungdomsförbundens ledande representanter. Som stora framtidsnamn för sina moderpartier, tillika politiska representanter för dagens unga, säger deras tobakspolitiska ambitioner och ställningstaganden mycket om hur framtidens tobakspolitik kommer se ut. Deras svar ger indikationer på om framtidens politik kommer minska, och fasa ut, de produkter som varje år dödar och skadar tusentals människor, eller om ambitionerna kommer stagnera där tobaks- och nikotinbruket fortsätter döda, skada och försätta människor i livslånga beroenden.

1.2. Tobaksindustrins sikte inställt på de unga

Den minskade dagligrökningen av traditionella cigaretter har sedan flera år setts som en risk för inkomsttapp för de tobakbolag som tjänar pengar på att människor röker. Det har bidragit till att tobaksindustrin konsekvent har motsett sig tobaksförebyggande och hälsofrämjande åtgärder på området. Det har också fått konsekvensen att tobakbolagen, i sin strävan att försvara sina ekonomiska vinster, har riktat in sig på andra produkter. Ofta fokuserar bolagen på att genom indirekt marknadsföring nå unga grupper. Då det handlar om starkt beroendeframkallande produkter och debutåldern för samtliga tobaks-

produkter är i tonåren sker det mer lönsamt för bolagen att nå unga människor som löper större risk att fastna i ett beroende och utveckla ett regelbundet bruk. En betydligt större del av den svenska befolkningen snusar än röker. Hela 20 procent av männen och 6 procent av kvinnorna snusar dagligen. Trenden är dessutom ökande bland unga, särskilt kvinnor. I gruppen kvinnor 16 – 29 år har andelen ökat från 3 procent till 9 procent, bara de senaste tre åren. (Folkhälsomyndigheten, 2021)

Medan en del av tobaksindustrins marknadsföring har bestått av att framställa snus som ofarligt och som en effektiv rökavvänjningsprodukt, för att på så vis locka före detta rökare att börja snusa, så har den andra delen av marknadsföringen riktats mot unga. Genom olika smaktillsatser och lanseringen av vitt snus har industrin försökt nå unga konsumenter, som i många fall inte har varit rökta eller snusat tidigare. Man har nått framgång i detta. Framför allt många unga tjejer har börjat med vitt snus, som av tobaksbolagen har marknadsförts som ”tobaksfritt snus” och därmed ofarligt. Många av smaktillsatserna som används strävar efter en ”fräschare” upplevelse än traditionellt snus, i andra fall handlar det om söta smaker associerade med frukt eller godis. Faktum är att vitt snus kommer från tobaksbladet, trots att det lanserats som ”tobaksfritt”, och har processats i flera led för att tappa färg och smak av tobak. Vissa sorter vitt snus innehåller 50 mg nikotin per gram, och har därmed högre halter av nikotin än traditionellt snus (vanliga sorter ligger runt 8 mg och produkten med högst halt har 45 mg). Således innebär vitt snus en ännu högre risk för hjärt- och kärlpåverkan, diabetes och fosterskador under graviditeten. (SvD, 2021)

Tobaksfaktas undersökning om allmänhetens syn på tobak visar att 78 % av respondenterna, när de får information om att vitt snus är skadligt och beroendeframkallande, är emot lanseringen av produkten. Undersökningen gjordes 2021 av Kantar Sifo. Det indikerar att det finns ett motstånd bland befolkningen i stort mot denna typ av produkter. Men lanseringen har varit framgångsrik från tobaksbolagens perspektiv. En snabb ökning i användande har skett bland unga. I åldersgruppen 14–18 år brukade år 2020 19 procent vitt snus. Bara ett år tidigare var andelen 7 procent. Samtidigt har enkätundersökningar visat att många unga inte känner till att vitt snus är skadligt. (A Non Smoking Generation, 2020)

På liknande sätt har tobaksindustrin marknadsfört andra nya nikotinprodukter, såsom e-cigarett, genom att framställa dem som ett mindre hälsofarligt alternativ till traditionella cigaretter. Samtidigt har man genom söta och friska smaktillsatser även här velat locka unga konsumenter som inte brukat tobak tidigare. Forskning har pekat på att e-cigarett knappast kan ses som effektiv

rökavvänjning. Studier har slagit fast att fler personer som röker e-cigarett även har börjat röka traditionella cigaretter, jämfört med antalet personer som helt slutat röka traditionella cigaretter till förmån för e-cigarett. Med andra ord har e-cigarett snarare fungerat som en inkörsport till traditionella cigaretter än en avvänjning bort ifrån dem. Dessutom har forskning visat att e-cigarett är långt ifrån ofarliga. Tusentals fall har rapporterats av akuta skador på lungor och luftvägar, med många dödsfall som följd, orsakade av e-cigarett. Detta trots att produkten endast har funnits på marknaden i drygt tio år och data av dess hälsokonsekvenser därför bara inbegriper en kort tidsperiod. För att tilltala unga konsumenter används idag över 7 000 smak- och aromämnen. När många av dessa hettas upp leder det till att brukaren inhalerar metalljoner, bensen och andra ämnen som är mycket skadliga. (Läkartidningen, 2020) Nikotinvätskan i e-cigarett innebär också en ökad risk för förgiftning. Vätskan innehåller så höga halter av nikotin att den är livsfarlig att få i sig. I USA har flera dödsfall rapporterats där framför allt barn av misstag har fått i sig vätskan. Även i Sverige har nikotinförgiftningar orsakade av e-cigarettvätska rapporterats, där en ökning har skett från 7 fall 2012 till 50 fall 2021. (Tobaksfakta, 2022)

De väl belagda hälsoskadliga och beroendeframkallande effekterna av de så kallade ”tobaksfria” nikotinprodukterna ledde till slut fram till en reglering. Riksdagen har fattat beslutet att produkter såsom vitt snus ska regleras likt tobaksvaror och e-cigarett vad gäller åldersgräns, marknadsföring, märkning, hälsovarning och försäljning. Den nya lagen träder i kraft 1 augusti 2022, och beskrivs av ansvarig myndighet, Folkhälsomyndigheten, som ett stort steg framåt för folkhälsan och skyddet av unga. (Folkhälsomyndigheten, 2022)

1.3. Syfte och frågeställning

Tidigare avsnitt visade att många unga fortfarande röker och snusar brunt snus. Samtidigt har allt fler unga börjat bruka andra produkter såsom vitt snus och e-cigarett. Tobaksindustrin har lyckats med sin marknadsföring. Den har förmått att både behålla tidigare grupper av nikotinberoende samt nå nya grupper av konsumenter som tidigare inte brukat tobak. Det finns ingenting som tyder på att tobaksindustrin kommer nöja sig med dagens läge – tvärtom. Genom fortsatt marknadsföring och lobbyism kommer industrin, med siktet inställt på unga konsumenter, sträva efter ökad konsumtion och minskad reglering av de skadliga produkterna. För samhället handlar det om att försvara de unga, och inte låta ännu en generation falla in i ett livslångt nikotinberoende

med dödsfall, samt allvarliga skador på folkhälsan, miljön och samhällsekonomin som följd. De tobaksförebyggande insatserna behöver, precis som tobaksindustrin, ha siktet inställt på de unga. En viktig del är att lyssna in och förstå de ungas åsikter och perspektiv politiskt.

Ungdomsförbunden representerar den unga generationen politiskt. De frågor och de ambitioner som ungdomsförbunden stakar ut spelar stor roll för framtidens politik och opinion. Flera av ledarna i ungdomsförbunden kommer att bli framtidens riksdagsledamöter och ministrar. Det är därför relevant att undersöka ungdomsförbundsledarnas kunskaper, attityder och ambitioner inom tobaksfrågan. Detta kan hjälpa oss att förstå såväl framtida utmaningar som möjligheter inom tobakspolitik.

Denna rapport ämnar undersöka detta genom att djupintervjua just dessa personer, ledande representanter i de politiska ungdomsförbunden. Deras svar analyseras och jämförs med dagens politiska makthavares svar i de intervjuer som genomfördes 2021. Målet är att identifiera perspektiv, jämförelsepunkter och skillnader, vilket hjälper oss att förstå hur den unga generationen, och därmed framtidens politik, skiljer sig ifrån dagens.

Rapporten strävar efter att besvara dessa frågeställningar:

- 1. Vilka kunskaper, åsikter och ambitioner har framtidens politiska makthavare när det kommer till att minska tobaksbruket i samhället?**
- 2. Hur skiljer sig framtidens makthavares tobakspolitiska ståndpunkter mot dagens makthavare?**
- 3. Vad kan vi vänta oss av framtidens tobakspolitik?**

1.4. Metod

Samtliga åtta riksdagspartiers ungdomsförbund kontaktades via mejl med intervjufrågor. Förbundsordföranden kontaktades direkt i första hand. I andra hand kontaktades förbundets pressekreterare. I tredje hand, om inget svar inkom, kontaktades förbundets första vice ordförande samt sekreterare. Sju av åtta ungdomsförbund ställde upp på intervju. Centerpartiets ungdomsförbund (CUF) var det enda som avböjde.

Intervjuerna ägde rum under mars och april 2022 genom videosamtal, och varade mellan 25 och 30 minuter. De utgick från samma batteri av frågor, men kunde delvis täcka av olika områden beroende på hur samtalen i respektive

intervju utvecklade sig. Frågebatteriet (se appendix) handlade bland annat om ungdomspolitikernas syn på svensk tobakspolitik idag, ungas förhållande till tobak, egna tobaksvanor, samt relationer med tobaksindustrin. De fick även ta ställning till fyra förslag på tobaksförebyggande åtgärder: reklamfria tobaksförpackningar (så kallade ”plain packaging”), exponeringsförbud på säljställen, förbud mot smaksättning av tobak och tobaksfri skola (för såväl elever som lärare). De fick också dela med sig av sina egna tobakspolitiska förslag. Ljudupptagning gjordes för samtliga intervjuer, varpå de transkriberades i sin helhet. De transkriberade intervjuerna utgör rapportens huvudsakliga underlag när det gäller citat, referat, analys och slutsatser. Samtliga intervjuobjekt har fått ta del av de transkriberade intervjuerna för att ge sina samtycken till innehållet.

Rapportens intervjuobjekt presenteras nedan i kronologisk följd efter svarstid på förfrågningarna.

NAMN	FÖRBUND	MODERPARTI	POSITION
Tobias Andersson	Ungsvenskarna (SDU)	Sverigedemokraterna	Ordförande
Nike Örbrink	Kristdemokratiska Ungdomsförbundet (KDU)	Kristdemokraterna	Ordförande
Aida Badeli	Grön Ungdom	Miljöpartiet	Ordförande
Lisa Nåbo	Sveriges Socialdemokratiska Ungdomsförbund (SSU)	Socialdemokraterna	Ordförande
Matilda Ekeblad	Moderata Ungdomsförbundet (MUF)	Moderaterna	Ordförande
Anton Holmlund	Liberala Ungdomsförbundet (LUF)	Liberalerna	Socialpolitisk talesperson
Ava Rudberg	Ung Vänster	Vänsterpartiet	Ordförande

Utöver att analysera intervjuaren från ungdomsförbunden har denna rapport även ambitionen att jämföra dessa med dagens tobakspolitiska makthavare. En jämförelse kan vara intressant såväl inom partierna, ungdomsförbund kontra moderparti, som mellan de olika förbunden och partierna. Detta för att skaffa sig en bred bild av politikernas tobakspolitiska ställningstaganden och ambitioner, vilka ibland kan skära igenom partier och den traditionella vänsterhögerskalan.

I Tobaksfaktas rapport från 2021, där dagens tobakspolitiska makthavare intervjuades under januari och februari 2021, användes ett innehållsmässigt snarlikt frågebatteri som för ungdomsförbunden, även om formuleringar och samtalen under intervjuerna kunde skilja sig något. Nedan framgår de personer som intervjuades i den förra rapporten samt deras dåvarande position, presenterade i kronologisk ordning efter intervjutillfälle:

NAMN	POLITISKT PARTI	POSITION
Barbro Westerholm	Liberalerna (L)	Riksdagsledamot
Anders W. Jonsson	Centerpartiet (C)	Vice partiledare & sjukvårdspolitisk talesperson
Sofia Westergren	Moderaterna (M)	Riksdagsledamot
Angelica Lundberg	Sverigedemokraterna (SD)	Riksdagsledamot
Lena Emilsson	Socialdemokraterna (S)	Riksdagsledamot & tobakspolitisk talesperson
Michael Anefur	Kristdemokraterna (KD)	Riksdagsledamot & tobakspolitisk talesperson
Anna Sibinska	Miljöpartiet (MP)	Riksdagsledamot
Karin Rågsjö	Vänsterpartiet (V)	Riksdagsledamot & folkhälsopolitisk talesperson
Gabriel Wikström	Socialdemokraterna (S)/ Regeringen	Samordnare Agenda 2030 & tidigare folkhälsominister

2. Ungdomsförbundens tobakspolitiska åsikter

Detta kapitel presenterar ungdomsförbundens tobakspolitiska ståndpunkter, åsikter och förslag som uttrycktes i intervjuerna.

2.1. Synen på svensk tobakspolitik

I intervjuernas inledning fick intervjuobjekten recensera svensk tobakspolitik generellt. De fick ta ställning till om de tycker den är ambitiös, försiktig eller

någonstans mitt emellan. Tabellen nedan visar hur representanterna från ungdomsförbunden positionerade sig.

Tabell 1: Svensk tobakspolitik är ...

AMBITIÖS	FÖRSIKTIG	MITT EMELLAN/OSÄKER
Aida Badeli (Grön ungdom)	Nike Örbrink (KDU)	Lisa Nåbo (SSU)
Anton Holmlund (LUF)	Tobias Andersson (SDU)	Matilda Ekeblad (MUF)
		Ava Rudberg (Ung vänster)

Den enda som oreserverat betraktade svensk tobakspolitik som ambitiös var Grön Ungdoms språkrör Aida Badeli. Hon pekade på att Socialdemokraterna och Miljöpartiet i regeringsställning genomfört utökade rökfria miljöer 2019 (uteserveringar, busshållplatser, lekparkar med mera). Hon hänvisade även till att Sverige omfattas av EU-regler på området som vi följer. Samtidigt menade hon att Sveriges undantag för snus, som hon benämnde som ett ”loophole”, är problematiskt då det har lämnats mindre reglerat än cigaretter när det gäller försäljning och marknadsföring.

Anton Holmlund från Liberala Ungdomsförbundet medgav att svensk tobakspolitik är ambitiös i hur restriktiv den är, men att detta inte är önskvärt. Han utvecklade sitt resonemang:

”Jag och Liberala ungdomsförbundet värderar ju personlig frihet väldigt högt, och tycker därför att Sveriges nuvarande tobakspolitik inskränker lite för mycket på människors personliga frihet. Det må vara så att det kanske är effektivt för att begränsa tobaksbruk, men vi tror inte att det är ett värde som är värt mer än människors rätt att göra vad de vill med sina egna liv och sina egna kroppar.”
(Holmlund, 2022)

KDU:s ordförande Nike Örbrink var den enda som med tydlighet slog fast att svensk tobakspolitik är försiktig. Hon motiverade detta:

”Jag skulle säga att den är försiktig. Framför allt för att jag upplever tobakspolitiken väldigt onyanserad. Man behandlar olika produkter på ett väldigt liknande sätt, och tittar inte alltid på skadeverkningarna för de här olika produkterna.”
(Örbrink, 2022)

Det Örbrink främst tänker på är snuset, som hennes förbund vill att samhället ska hantera på ett helt annat sätt än cigaretter. Tobias Andersson från SDU

använde inte begreppet ”försiktig” när han recenserade svensk tobakspolitik då den enligt honom mångt och mycket regleras på EU-nivå. Han slog dock fast att han tycker att politiken brister på samma punkt som Örbrink var inne på, nämligen att snus och även e-cigarett bör vara mindre reglerat än idag.

Tre av intervjuobjekten ville inte ta ställning till om svensk tobakspolitik är ambitiös eller försiktig. Antingen kände de sig osäkra, eller också placerade de sig mitt emellan då de såg såväl ambitiösa som försiktiga delar i den.

Lisa Nåbo från SSU tillhörde den förstnämnda kategorin. Hon ursäktade sig för att hon inte är tillräckligt insatt i tobaksfrågan och därför har svårt att recensera politiken på området. Ung Vänsters Ava Rudberg tyckte att det var svårt att ta ställning då svensk tobakspolitik enligt henne är tekniskt sätt ambitiös, men att den har svårt att nå ut till verkligheten och de människor som brukar tobak, och att den därför inte kan ses som ambitiös i praktiken.

Matilda Ekeblad från MUF ville inte kalla svensk tobakspolitik vare sig ambitiös eller försiktig, utan benämnde den i stället som ”spretig”. Hennes kritik av politiken var en kombination av argument om individens frihet likt det LUF lade fram samt en önskan om att behandla snus och e-cigarett annorlunda, som KDU och SDU argumenterade för.

”Jag tycker att man åt vissa håll driver en typ av förbudspolitik. Att man vill styra människors vanor, att man vill förbjuda medborgarna hur man ska leva och hur man inte ska leva ... Till exempel att man går lika hårt mot snuset som man gör mot cigaretter och rökningen. Där tyckte jag att man gick för långt åt ett håll av förbud, och att man borde backat lite.” (Ekeblad, 2022)

Efter att ha fått recensera svensk tobakspolitik på ett generellt plan fick intervjuobjekten frågan hur de ställer sig till utökade rökfria miljöer som infördes 2019. De fick välja mellan att ställa sig positiva eller negativa till införandet och argumentera för sin sak. Deras ställningstaganden presenteras i tabellen nedan.

Tabell 2: Införandet av utökade rökfria miljöer 2019 var ...

POSITIVT	NEGATIVT
Aida Badeli (Grön ungdom)	Nike Örbrink (KDU)
Lisa Nåbo (SSU)	Anton Holmlund (LUF)
Tobias Andersson (SDU)	Matilda Ekeblad (MUF)
Ava Rudberg (Ung vänster)	

En knapp majoritet av ungdomsförbunden var positiva till de utökade rökfria miljöerna, fyra var för och tre var emot.

Bland de som var positiva lyftes lite olika argument fram. Aida Badeli (Grön Ungdom) beskrev införandet som ett ”nästa steg” och ett bevis på höga ambitioner i tobakspolitiken. Lisa Nåbo (SSU) tyckte att åtgärden följer en viktig princip:

”Precis som allting annat i samhället: gör man någonting dåligt så ska man inte låta det gå ut över andra. Offentliga miljöer ska ju vara en fredad plats från att behöva andas in någon annans rök.” (Nåbo, 2022)

Tobias Andersson (SDU) höll inte med om den principen, då han tyckte att det ”hade kunnat gå att lösa” till exempel med tvådelade uteserveringar. För honom var det i stället personalperspektivet, och arbetsmiljön, som gjorde att han och hans förbund ställde sig positiva till införandet:

”De remissvar som kom från branschen beskrev hur personal på uteserveringar tyckte att det var jobbigt att springa åtta timmar och vara passiva rökare under de arbetstimmarna.” (Andersson, 2022)

Ava Rudberg från Ung Vänster var inte särskilt entusiastisk kring de utökade rökfria miljöerna. Hon medgav visserligen att om det kan bidra till minskad feströkning och minskad passiv rökning bland icke-rökare så kan hon knappast vara emot införandet. Hon hade dock en reservation som gjorde henne endast svagt positiv till införandet:

”Jag tycker väl nu, precis som jag tyckte då, att det inte är den stora lösningen på problemet. Om man är konsekvent rökare så kommer man fortsätta röka, även om man måste kliva två steg bort från uteserveringen.” (Rudberg, 2022)

Tre ungdomsförbund ställde sig kritiska till de utökade rökfria miljöerna. Nike Örbrink (KDU) var framför allt kritisk till rökförbud på uteserveringar, då hon tycker att det ska vara upp till restaurangägarna att bestämma själva:

”Om man har en restaurang med en uteservering, det är en vårkväll och det sitter några ungdomar där som vill ta en cigarett och det är okej för restaurangen, då tycker jag att det ska vara okej för dem också. Den politiken, och det man införde, är ett ganska stort dumförklarande över hur människor agerar med varandra. Jag har ofta suttit den där vårkvällen och tänt en cigarett, och så frågar man gänget

vid bordet bredvid: 'är det okej för er om jag röker medan ni äter?' eller liknande. Säger de nej, då går man ut och tar den cigaretten." (Örbrink, 2022)

Anton Holmlund (LUF) argumenterade liknande. Han kallade rökförbudet på uteserveringar för "inskränkande" då det enligt honom bör vara upp till varje krog hur den ska göra med sin uteservering, och att det innan förbudet fanns många restauranger som redan då hade rökfria uteserveringar. Skillnaden var att det var de själva som bestämde över detta. De andra rökfria miljöerna som infördes såsom busshållplatser, tågplattformar och lekparker, hade Holmlund inte en lika kritisk uppfattning om:

"Jag kan förstå den sidan när man pratar om tågplattformar eller offentliga utrymmen. Men uteserveringar är ju på något sätt ändå inte helt offentliga utrymmen som alla har tillträde till. Utan det är bara de som betalar på restaurangen som har tillträde till uteserveringen. Det är ingen plats man måste befinna sig på i det vardagliga livet." (Holmlund, 2022)

Matilda Ekeblad (MUF) gjorde en liknande distinktion. Hon tyckte att rökförbud på uteserveringar är "jättemärkligt" och att det borde rivas upp eftersom det ska vara upp till enskilda näringsidkare vad de får och inte får göra med sin egen uteservering. Samtidigt medgav hon att "busshållplatser och andra offentliga platser" är upp till det allmänna att bestämma om, och att det utifrån den principen inte var en lika stor överträdelse.

2.2. Åsikter om snus

Frågan om snus engagerar ungdomsförbunden. Flera av representanterna snusar själva, och berättar att många av deras vänner, såväl killar som tjejer, snusar – ofta vitt snus. Samtidigt berättar de allra flesta att de knappt känner någon dagligrökare av traditionella cigaretter. Snus är således en produkt som ligger närmare de intervjuade ungdomspolitikernas vardag än cigaretter, och de pratar engagerat för eller emot snuset.

Bland ungdomsförbunden framträdde två läger i intervjuerna. Det ena läget argumenterade mycket och mycket på ett liknande sätt som tobaksindustrin. De betraktar inte snus som en hälsofarlig produkt och vill uppmuntra konsumtion av det. De såg inga problem med nikotinberoende och riktad marknadsföring mot unga. Det andra läget problematiserade över detta och vill se regleringar på snuset precis som man har på cigaretter.

Tabellen nedan visar att skiljelinjen mellan de två lägren följde den traditionella vänster-högerskalan. De rödgröna ungdomsförbunden betraktar snus som en skadlig tobaks- och nikotinprodukt och ville reglera den därefter, likt cigaretter. De borgerliga och sverigedemokratiska ungdomsförbunden menade i stället att snus ska hanteras på ett helt annat sätt än cigaretter, och regleras mycket mjukare.

Tabell 3: Snus ska regleras mindre än cigaretter

JA	NEJ
Tobias Andersson (SDU)	Aida Badeli (Grön Ungdom)
Nike Örbrink (KDU)	Lisa Näbo (SSU)
Anton Holmlund (LUF)	Ava Rudberg (Ung Vänster)
Matilda Ekeblad (MUF)	

Ungdomsförbunden på Ja-sidan menade att eftersom snus är mindre hälsofarligt än cigaretter så ska det hanteras annorlunda, och ha en mjukare reglering. Ingen av ungdomsförbunden på Ja-sidan såg något problem med att snus, särskilt det vita snuset, marknadsförs mot unga med riktad reklam och smak tillsatser. De betraktade inte det starka beroende som snus framkallar som något problem. De tyckte därför inte att det är ett problem att snusbruket ökar bland unga, särskilt tjejer, varav många tidigare inte har brukat tobak. I stället betraktade flera av dem snus som en effektiv rökavvänjningsprodukt, där konsumtion ska uppmuntras. Tobias Andersson (SDU) var en av dem som drog den slutsatsen:

”Vi vet att snus är bättre än cigaretter. Om alternativet inte är att omgående sluta röka så är det bättre att börja snusa och sluta röka, ser vi det som.”
(Andersson, 2022)

Andersson (SDU) förespråkade en så kallad harm reduction-princip, där bruk av övriga tobaks- och nikotinprodukter vid sidan av cigaretter ska uppmuntras. Han öppnade exempelvis för en lägre skattesats på snus än cigaretter.

Nike Örbrink (KDU) tyckte också att snuset ska ha en mjukare reglering än cigaretter. Hon ville dock inte se någon differentierad skattesats gentemot cigaretter, utan vill i stället möjliggöra mer marknadsföring och mer tillgänglig försäljning av snus:

”Jag tycker att när man reglerar produkter så ska man titta på vilken skada det får för en person som brukar den här typen av produkt. Och då är det alldeles uppenbart: att snusa är bättre än att röka en cigarett. Och då kanske man också bör kunna särskilja de här produkterna i hur man får göra reklam, hur de får säljas eller liknande.” (Örbrink, 2022)

Anton Holmlund (LUF) ville gå längst av de intervjuade när det kommer till avreglering av snus. Hans förbund välkomnar snus som en rökavvänjningsprodukt och vill underlätta konsumtionen av det. LUF vill se en sänkning av åldersgränsen till 16 år för snus samt rökavvänjningsprodukter som nikotinplåster och annat. Han öppnade även för en lägre skattesats på snus än på cigaretter. Han hade liknande harm reduction-argument som Tobias Andersson (SDU) och Nike Örbrink (KDU):

”Vi vet att snus är någonting som är mindre farligt än cigaretter, och är något som många som är beroende av cigaretter vänder sig till för att sluta röka. Och då tycker vi att det är någonting som är bra ... Jag tror generellt inte på att man ska behandla all tobak på samma sätt, när vi vet att det är mycket farligare att röka än att snusa. Då blir det fel att behandla de två produkterna på samma sätt.” (Holmlund, 2022)

Matilda Ekeblad (MUF) tycker inte heller att snus kan likställas med cigaretter. Samtidigt tycker hon att det är fel med lägre skattesats och mer tillgänglig försäljning av snus än cigaretter då hon menar att staten inte ska uppmuntra människor att snusa. Den förändringen hon skulle vilja se är att varningsbilder och varningstexter försvinner från snusförpackningar. Hon har inga problem med tobaksbolagens marknadsföring av snus så länge målgruppen är över 18 år.

Bland de rödgröna ungdomsförbunden lät det annorlunda. Där lyftes snusets skadeverkningar fram på hälsan och marknadsföringen mot unga problematiserades och kritiserades. Samtliga tre rödgröna ungdomsförbund ansåg också att det tunga nikotinberoendet är ett allvarligt problem.

Aida Badeli (Grön Ungdom) lyfte fram att snus alltjämt handlar om en hälsofarlig produkt, må så vara att den är mindre hälsofarlig än cigaretter. Hon pekade på hur tobaksindustrin i sin iver att tjäna pengar har varit framgångsrika att nå unga grupper som snusare:

”Det viktigaste för dem är att tjäna pengar. Och här försöker de få till en ny generation som börjar röka eller snusa. Utifrån deras perspektiv så är det extremt smart

att försöka få in unga personer som under en lång tid framöver kommer skapa sig ett beroende ... Jag märker själv, jag har väldigt många tjejkompisar som varken har rökt eller snusat innan och tyckt att det har varit äckligt, och nu snusar de sådana här vita prillor ... Någonting kring snus behöver regleras.” (Badeli, 2022)

Lisa Nåbo (SSU) såg både en ekonomisk och hälsomässig problematik med tungt nikotinberoende som snus, och var precis som Badeli (Grön Ungdom) inne på att tobaksbolagen lyckats i sin marknadsföring av vitt snus mot unga:

”Jag tror att det verkligen stämmer det där med att det lockar nya grupper som annars aldrig hade kunnat tänka sig att ta del av en tobaksvara. Jag tror att det har att göra med att det framställs som någonting ofarligt, något roligt berusningsmedel som finns lättillgängligt och är lite trendigt. Och det känns ju inte så ärligt.” (Nåbo, 2022)

Även Ava Rudberg (Ung Vänster) kritiserade tobaksbolagens marknadsföring. Hon menade att de, i en avsaknad av regleringar, har tillåtits framställa snus som mer tilltalande och därmed nått nya grupper av konsumenter i form av unga tjejer:

”Jag tror det påminner lite om när man införde mentolcigg. Att man visade att: nu kan kvinnor också röka... Den är snygg, det ser inte äckligt ut, den är vit. Det rinner ingen tobak – det är fräscht. Kan man säga att man har gjort snusande sexigt?” (Rudberg, 2022)

2.3. Åsikter om e-cigarett

Det var tydligt att frågan om e-cigarett inte engagerade lika mycket bland ungdomspolitikerna som snuset. De hade inte samma egna, eller nära, relationer till e-cigarett som snus. Flera medgav också att de helt enkelt visste för lite om skaderisker med e-cigarett för att kunna ta ställning till frågan om reglering av dem. De borgerliga partierna samt SDU, som hade intagit liknande positioner när det gäller snuset, tyckte även när det kommer till e-cigarett att det inte finns något problem att tobaksbolagen marknadsför e-cigarett med söta och fruktiga smaktillsatser för att attrahera unga konsumenter. Här fanns en skiljelinje mot de rödgröna ungdomsförbunden som, precis som med snuset, tyckte att detta var ett problem och något som borde förhindras och regleras.

Tabellen nedan visar hur de intervjuade representanterna för ungdomsförbunden positionerade sig i frågan.

Tabell 4: e-cigarett ska regleras mindre än traditionella cigaretter

JA	Nej	OSÄKER
Nike Örbrink (KDU)	Ava Rudberg (Ung vänster)	Lisa Nåbo (SSU)
Tobias Andersson (SDU)	Aida Badeli (Grön ungdom)	
Anton Holmlund (LUF)		
Matilda Ekeblad (MUF)		

Nike Örbrink (KDU) var den enda som oreserverat tog ställning för att e-cigarett ska regleras mindre än traditionella cigaretter. Hon drog slutsatsen att e-cigarett är mindre skadliga och att det därför är ”rimligt” att hantera dem annorlunda.

Tobias Andersson (SDU) argumenterade inte lika passionerat för e-cigarett som för snus. Likväl beskrev han e-cigarett som en ”möjlighet att kunna välja ett bättre alternativ eller trappa ner sin konsumtion”, och tog försiktigt ställning för att e-cigarett ska hanteras annorlunda än traditionella cigaretter:

”Någonstans förstår jag att man har öppnat upp för fler konsumenter genom fler produkter. Sen tycker jag att det är lite för tidigt att säga om det är uteslutande negativt eller inte. För å andra sidan kan det handla om någon som annars hade börjat feströka, men som i stället började röka på en vape ...” (Andersson, 2022)

Anton Holmlund (LUF) som hade varit en av de starkaste försvararna av snuset hade en mer försiktig inställning till e-cigarett. Han hade inga problem alls med att tobakbolagen använder smaktillsatser och liknande för e-cigarett, och motsatte sig en reglering där. Samtidigt problematiserade han kring e-cigarettens skaderisk:

”Om folk vill ha jordgubbssmakande e-cigarett så är det upp till dem att köpa det. Jag har sett en del nya forskningsrapporter som har visat att e-cigarett är cancerframkallande och så vidare. Men vad jag har förstått så är ändå e-cigarett snällare mot lungorna ... Jag skulle säga att e-cigarett ligger någonstans emellan vanliga cigaretter och snus i skaderisk ... En fara med e-cigarett är ju att det är ganska lätt att få i sig höga doser nikotin jämfört med cigaretter. Men det är en väldigt svår fråga för mig att svara på hur man ska klassificera dem.” (Holmlund, 2022)

Matilda Ekeblad (MUF) var av samma åsikt när det gäller e-cigarett som snus. Hon tyckte inte att man ska förbjuda eller reglera smaktillsatser eller liknande. Men samtidigt ville hon inte utöka försäljning eller sänka skatter på e-cigarett jämfört med traditionella cigaretter.

Ava Rudberg (Ung Vänster) vill att e-cigarett ska regleras på samma sätt som traditionella cigaretter. Hon menade här, precis som med det vita snuset, att tobaksbolagen har tillåtits nå nya, unga grupper av konsumenter när produkterna inte har reglerats tillräckligt:

”Jag tycker att de borde följa samma reglering som traditionella tobaksprodukter. Det är tydligt för mig att tobaksindustrin har identifierat en ny målgrupp. Att unga vill ha någonting annat för att de traditionella produkterna inte är bета längre.” (Rudberg, 2022)

Aida Badeli (Grön Ungdom) var inne på ett liknande spår, och underströk samtidigt att det rör sig om hälsoskadliga produkter som kan fungera som en inkörsport till traditionella cigaretter:

”Det leder ju till samma hälsoproblem i det långa loppet. Jag tänker att det säkert är mycket roligare att röka en vape med vattenmelonsmak och att det kommer ut massor med cool rök, som man kan lägga ut på sin Instagram stories, och sen är steget lite närmare att röka en traditionell cigg.” (Badeli, 2022)

Lisa Nåbo (SSU) passade på frågan då hon kände att hon inte hade tillräcklig kunskap om e-cigaretters hälsorisker.

2.4. Inställning till nya tobaksförebyggande åtgärder

Samtliga ungdomspolitiker som intervjuades fick ta ställning till fyra förslag på nya tobaksförebyggande åtgärder.

1. Införande av neutrala reklamfria tobaksförpackningar (så kallat *plain packaging*)
2. Exponeringsförbud av tobaksprodukter på säljställen
3. Förbud mot smaksättning av tobaksprodukter (inklusive snus och e-cigarett)
4. Tobaksfri skola, där samtliga elever och lärare förbjuds bruka tobak i skolans lokaler och på skolans område

De första två förslagen har redan införts i en rad länder. Neutrala tobaksförpackningar finns i exempelvis Australien, Frankrike, Storbritannien, Norge och Island. Exponeringsförbud för tobaksprodukter har införts i exempelvis Kanada, Finland, Norge, Storbritannien och Australien. Förslag 3 är en utbyggnad av det förbud mot smaktillsatser som finns idag mot traditionella cigaretter (till exempel mentolcigaretter) i Sverige, att detta även ska gälla andra tobaks- och nikotinprodukter. Förslag 4 är en utbyggnad av det nuvarande regelverket kring rökfri skolgård.

Tabellerna nedan visar hur ungdomspolitikerna ställde sig till de olika förslagen.

Tabell 5: Inför neutrala tobaksförpackningar, så kallat plain packaging

POSITIV	NEGATIV
Lisa Nåbo (SSU)	Matilda Ekeblad (MUF)
Aida Badeli (Grön Ungdom)	Anton Holmlund (LUF)
Ava Rudberg (Ung Vänster)	Nike Örbrink (KDU)
	Tobias Andersson (SDU)

Tre av ungdomspolitikerna ställde sig positiva till införandet av plain packaging. Den av dessa som mest entusiastiskt argumenterade för förslaget var Ung Vänsters Ava Rudberg, som tyckte att förslaget ”känns bra” och även borde innefatta snus:

”Om man har plain packaging så kan man inte marknadsföra via en smart, lätt, snygg förpackning som går ner i fickan. Eller: ’kolla den här färgglada, vad snygg den är, du kan ha den i handen när du är på fest’. Det estetiska intresset för tobaksprodukter kommer minska.” (Rudberg, 2022)

SSU:s Lisa Nåbo var inte lika entusiastisk inför förslaget, och var osäker på om det skulle vara en effektiv åtgärd, men tyckte likväl att förslagets fördelar vägde över dess nackdelar:

”Jag har nog inte jättemycket åsikt här, men hellre för än emot om jag ska välja. Det skadar ju inte liksom, och jag bryr mig mer om folkhälsan än tobaksföretagens ekonomi. Så kan det avskräcka någon, eller undvika att locka någon, så är det ju en vinst.” (Nåbo, 2022)

Grön Ungdoms Aida Badeli hade aldrig hört om förslaget tidigare. När hon fick höra om det beskrev hon det som ”intressant” och att hon var ”svagt positiv till det”. Hon ansåg att de avskräckande bilderna på tobaksförpackningarna har bidragit till minskad rökning och att denna åtgärd kan ses som nästa steg.

Fyra av ungdomspolitikerna motsatte sig förslaget. LUF:s Anton Holmlund tyckte att förslaget inskränker yttrandefriheten. Övriga tre hävdade att åtgärden saknar positiv evidens, och att den misslyckats med att minska rökningen i länder där den införts. MUF:s Matilda Ekeblad och KDU:s Nike Örbrink lyfte fram Norge, där plain packaging har införts, som ett skräckexempel då tobaksförpackningarnas färg har blivit trendig och snarare får fler folk att vilja röka, enligt dem. Nike Örbrink argumenterade vidare att åtgärden skulle inskränka konsumentens rätt:

”Jag tycker inte att det är ett problem att man ser förpackningen. Raka motsatsen, jag tycker att man som konsument enkelt ska veta vad det är man köper. Jag vill tydligt kunna se vilken styrka är det på det här, vilket märke, vilken smak är det eller liknande. Det tycker jag man som konsument ska ha rätt till.”
(Örbrink, 2022)

Tabell 6: Inför exponeringsförbud av tobaksförpackningar på säljställen

POSITIV	NEGATIV
Lisa Nåbo (SSU)	Matilda Ekeblad (MUF)
Aida Badeli (Grön Ungdom)	Anton Holmlund (LUF)
Ava Rudberg (Ung Vänster)	Nike Örbrink (KDU)
	Tobias Andersson (SDU)

När det kommer till det andra policyförslaget, exponeringsförbud av tobaksförpackningar, såg åsiktsfördelningen likadan ut som i det första förslaget. De tre rödgröna ungdomsförbunden var positiva medan de borgerliga och Sverigedemokraternas ungdomsförbund var negativa.

Ung Vänsters Ava Rudberg var starkt positiv till exponeringsförbud, ungefär av samma skäl som *plain packaging*. Nämligen att åtgärden skulle göra tobaksprodukter ”mindre intressanta” för ungdomar.

SSU:s Lisa Nåbo var mer positiv till exponeringsförbud än *plain packaging*.

Hon motiverade med att åtgärden dels skulle minska spontaninköp dels skulle minska försäljning av tobak till minderåriga:

”Delvis kanske man kan komma åt spontaninköpen, men jag tror också kanske att det skulle försvåra för de som säljer till minderåriga. Att det skulle bli en större process att genomföra köpet, som jag tror skulle vara bra. Man vill ju undvika det där slentrianmässiga, att ’det är ju ändå framme’.” (Nåbo, 2022)

Grön Ungdoms Aida Badeli var även hon mer positiv till exponeringsförbud än till plain packaging. Hon menade att ett exponeringsförbud skulle motverka att ungdomar lockas till ett framtida nikotinmissbruk.

Bland motståndarna vände sig KDU:s Nike Örbrink emot förslaget av samma anledning som det föregående om plain packaging. LUF:s Anton Holmlund argumenterade ideologiskt emot exponeringsförbud:

”Jag tycker det är väldigt mycket statlig klåfingrighet i hur butiker väljer att ha sina varor. Jag ser inte några särskilda belägg för att det skulle vara effektivt ... Det är ingenting som staten ska syssla med.” (Holmlund, 2022)

MUF:s Matilda Ekeblad och SDU:s Tobias Andersson tyckte att förslaget inte skulle vara effektivt, samtidigt som det skulle drabba näringsidkare negativt. Den sistnämnda resonerade:

”Vill man få tag på produkterna så vet man vart de finns. Jag tror inte det spelar någon större roll. Det blir väl en avvägning mellan effekt kontra handlares bekymmer med det.” (Andersson, 2022)

Tabell 7: Förbjud smaktillsatser på tobaks- och nikotinprodukter

POSITIV	NEGATIV	OSÄKER/VET EJ
Aida Badeli (Grön Ungdom)	Matilda Ekeblad (MUF)	Lisa Nåbo (SSU)
Ava Rudberg (Ung Vänster)	Anton Holmlund (LUF)	
	Nike Örbrink (KDU)	
	Tobias Andersson (SDU)	

Förslaget att förbjuda smaktillsatser i tobaks- och nikotinprodukter, i syftet att locka unga konsumenter, fick något svagare stöd bland ungdomspolitikerna.

Två av de intervjuade ställde sig positiva. Precis som i tidigare två förslag motsatte sig fyra ungdomsförbund, medan ett ställde sig osäker.

Grön Ungdoms Aida Badeli menade att åtgärden skulle minska nyrekryteringen av tobaksbolagens konsumenter:

”Det ställer jag mig jättestativ till. Eftersom smaksättning leder till att unga testar att röka.” (Badeli, 2022)

Ung Vänsters Ava Rudberg var även för detta förslag med liknande resonemang som för tidigare, att det skulle göra tobaks- och nikotinprodukter mindre intressanta för unga:

”Allt som gör tobak mer tillgängligt, framför allt i yngre åldrar, är dåligt. Och det här är en sak som jag tycker mig se har gjort tobak ’roligare’. Och tobak ska inte vara roligt.” (Rudberg, 2022)

Bland motståndarna förde KDU:s Nike Örbrink och LUF:s Anton Holmlund ett liknande resonemang som vid det föregående förslaget. Nämligen att det kränker individens frihet och att så länge det finns en efterfrågan av smaktillsatser så ska tobaksbolagen få producera produkter med dessa.

SDU:s Tobias Andersson betraktar flera tobaks- och nikotinprodukter med smaktillsatser som effektiv rökavvänjning. Han refererade till egna vänner som övergått till dessa från ”betydligt farligare produkter”, och att smaktillsatser därför ska premieras snarare än stoppas.

MUF:s Matilda Ekeblad använde liknande argument om individens frihet som Nike Örbrink (KDU) och Anton Holmlund (LUF), och menade vidare att produkterna inte behöver vara farligare än exempelvis sportdrycker, vilka är oreglerade:

”Jag tycker det fortfarande är upp till människor om man vill snusa något som smakar ananas. Det är fortfarande ditt val. För annars hade du kanske börjat dricka åtta Red Bull om dagen i stället. Vad är värst? Jag vet inte, det vet nog en läkare. Men jag kan anta att det är värre att dricka åtta Red Bull om dagen än att snusa en sådan där vit dosa i veckan.” (Ekeblad, 2022)

SSU:s Lisa Nåbo ville inte ta ställning vare sig för eller emot förslaget.

Tabell 8: Inför en tobaksfri skola

POSITIV	NEGATIV	OSÄKER/VET EJ
Lisa Nåbo (SSU)	Matilda Ekeblad (MUF)	Ava Rudberg (Ung Vänster)
Aida Badeli (Grön Ungdom)	Anton Holmlund (LUF)	Tobias Andersson (SDU)
	Nike Örbrink (KDU)	

Det sista förslaget ungdomspolitikerna fick ta ställning till var införandet av en tobaksfri skola. Det vill säga att alla elever och lärare skulle förbjudas att bruka tobak i skolans lokaler och på skolans område. Det här förslaget var det som fick störst spridning i åsikter bland de intervjuade. Två var för, tre emot och två ställde sig osäkra.

Grön Ungdoms Aida Badeli hade tidigare aldrig hört om förslaget men ställde sig svagt positiv till det, då hon trodde att det kunde bidra till att färre unga börjar bruka tobak:

”Jag tänker att det var på gymnasiet som tobaksintresset i alla fall väcktes hos mig. Där man kanske såg andra coola personer som snusade eller rökte. Så det är ju i skolan man kommer i kontakt med det. Utifrån det så ställer jag mig positiv till förslaget. För om man inte ser den där coola killen i ens parallellklass som snusar, så kanske man själv inte heller vill snusa.” (Badeli, 2022)

SSU:s Lisa Nåbo ställde sig positiv till förslaget även om hon samtidigt ville införa undantag, och var mindre övertygad om förslaget på gymnasienivå jämfört med högstadiet:

”Man måste kanske göra undantag för lärarrum. För där ska man inte hålla på att säga till lärarna vad de får göra på deras rast. Men det är absolut en rimlig policy, tycker jag. Speciellt när det kommer till yngre barn. Jag har kanske svårt att se att vi kan säga till en 18- eller 19-åring att den inte får ta en snus på skolgården. Men med en 15-åring tycker jag absolut att man ska göra det, och kanske också höra av sig till en förälder.” (Nåbo, 2022)

SDU:s Tobias Andersson ville inte ta ställning för eller emot förslaget, men förde ett liknande resonemang som Lisa Nåbo:

”Skulle man införa det så tycker jag att det bara skulle beröra de omyndiga

eleverna. Jag tänker att är man 19 år och har en månad kvar på gymnasiet, då är man nog vuxen nog att fatta beslut om sin egen konsumtion. Även om jag naturligtvis inte tycker att man ska röka i anslutning till skolmiljön. Men om vi tar högstadiet i stället som exempel, så skulle jag vara betydligt mer positiv till förslaget.” (Andersson, 2022)

Ung Vänsters Ava Rudberg beskrev det här förslaget som ”mycket svårare” att ta ställning till än de tidigare. Hon såg både fördelar och nackdelar, och kunde i slutändan inte ta ställning för eller emot:

”Jag tror det kommer bli svårt att få folk att sluta helt och hållet genom att säga: ’ni får inte röka’. Sen är det positivt för att det skulle minska exponeringen. Man blir mer intresserad om man har en lärare som snusar. Vi är lite mer ambivalenta på den.” (Rudberg, 2022)

LUF:s Anton Holmlund motsätter sig förbud generellt som princip. Han menade vidare att det vare sig skulle vara effektivt eller önskvärt, och att det inte skulle tolereras på någon annan arbetsplats att förbjuda personalen från en rökpaus.

KDU:s Nike Örbrink förde ett liknande resonemang, och menade att fler lärare behövs till skolan, inte färre. Med detta förslag skulle man skrämja bort nya lärare till yrket, menade hon. Hon slog fast att vuxna människor, såväl lärare som myndiga elever, ska få göra vad de vill och såg framför sig andra insatser i skolan som mer effektiva för att minska rökning bland minderåriga elever:

”Det ska vara en självklarhet att man har bra information, att man i elevhälsan pratar om skadorna av olika typer av nikotin, och att det finns ett föräldraansvar där man har regelbundna samtal med föräldrarna. Men det är ett problem när minderåriga brukar tobak, och det är inte sammankopplat med att en lärare får ta sig en snus efter ett tufft utvecklingssamtal.” (Örbrink, 2022)

Sammanfattningsvis gick en tydlig politisk skiljelinje bland ungdomspolitikernas inställning till de olika tobakspolitiska förslagen. Skiljelinjen följde en traditionell politisk vänster-höger skala. De borgerliga ungdomsförbunden och Sverigedemokraternas ungdomsförbund motsatte sig samtliga fyra förslag. Argumenten följde en röd tråd att värna individens frihet och att statliga regleringar och förbud ses som inskränkningar av denna. Samtidigt fanns en utbredd skepticism mot de föreslagna åtgärdernas effektivitet i att minska tobaksbruket. Flera av de intervjuade förmedlade en positiv syn på nya fenomen

som vitt snus och e-cigarettor med smaktillsatser, vilket har varit ett centralt instrument från tobaksindustrin för att hålla uppe försäljning och locka nya konsumenterna de senaste åren.

De tre rödgröna ungdomsförbunden ställde sig positiva till förslagen, med några enstaka undantag av ambivalens och osäkerhet. De välkomnade nya åtgärder som kan minska bruk av tobak och nikotin bland befolkningen, och var inte främmande inför statliga regleringar och förbud som kan gynna folkhälsan men missgynna tobaksindustrins försäljning.

2.5. Syn på tobakslobbyism

Samtliga ungdomspolitiker fick frågan om de varit i kontakt med tobaksindustrin och hur sådana kontakter har gått till. De fick också följdfrågan om de tycker att det är problematiskt att svenska politiker har samröre och utbyten med tobakslobbyister, med tanke på artikel 5.3 i WHO:s tobakskonvention som tydligt avråder mot detta.

Tabell 9: Har du i egenskap av din position blivit kontaktad av tobaksindustrin?

JA	NEJ
Tobias Andersson (SDU)	
Nike Örbrink (KDU)	
Matilda Ekeblad (MUF)	
Lisa Näbo (SSU)	
Aida Badeli (Grön Ungdom)	
Ava Rudberg (Ung Vänster)	
Anton Holmlund (LUF)	

Som tabellen ovan visar så hade samtliga ungdomspolitiker någon gång blivit kontaktade av tobaksindustrin. I flera fall var det specifikt Philip Morris som hade tagit kontakten. Det kunde handla om inbjudningar till seminarier och panelsamtal eller inbjudningar till privata möten. Tabellen nedan visar att tre av ungdomspolitikerna valde att tacka ja till inbjudan och delta på evenemang eller möte med tobaksindustrin.

Tabell 10: Har du i egenskap av din position haft möte eller deltagit på evenemang med representanter från tobaksindustrin?

JA	NEJ
Tobias Andersson (SDU)	Lisa Näbo (SSU)
Nike Örbrink (KDU)	Aida Badeli (Grön Ungdom)
Matilda Ekeblad (MUF)	Ava Rudberg (Ung Vänster)
	Anton Holmlund (LUF)

KDU:s Nike Örbrink berättade öppet i intervjun om sitt samröre med tobaksindustrin:

”Jag har ätit lunch med representanter från tobaksindustrin. Jag har varit i Almedalen och debatterat hos såväl forum som har varit emot tobaksindustrin som för den.” (Örbrink, 2022)

SDU:s Tobias Andersson berättade att han i egenskap av riksdagsledamot, och inte ungdomsförbundsordförande, hade haft kontakter med tobaksindustrin och kritiserade samtidigt åsikten att det skulle vara problematiskt:

”Som riksdagsledamot har jag naturligtvis haft kontakt med alla tänkbara branscher, föreningar och organisationer. Jag har deltagit på ett seminarium om tobak, där det var tydligt då att i stället för att man hade en organisation som motsatte sig det hela så fick vi i stället mejl från dem som förkastade vårt själva deltagande i det seminariet. Detta symboliserar hur polariserat det här sakpolitiska området är, och det tycker jag är bekymmersamt.” (Andersson, 2022)

MUF:s Matilda Ekeblad underströk att hon inte har träffat tobaksindustrin i enskilda möten, men deltagit i panelsamtal som de arrangerat, där även andra aktörer förutom industrin deltog.

LUF:s Anton Holmlund blev tidigare inbjuden av tobaksindustrin att delta i ett panelsamtal som han inte hade möjlighet att delta på, på grund av en skoluppgift. Han ställde sig tveksam till att delta på det även om han hade haft möjlighet då han inte såg det som ”givande”.

Ung Vänsters Ava Rudberg trodde sig minnas att hon fått generella inbjudningar till seminarier eller liknande anordnade av tobaksindustrin, men raderar

alltid reflexmässigt mejl hon får från sådana aktörer:

”Så fort det är en generell inbjudan som jag inte direkt kan identifiera som någonting som jag tycker låter bra, så raderar jag mejlet. Jag tror att om de har försökt kontakta mig så har de inte nått fram.” (Rudberg, 2022)

Grön Ungdoms Aida Badeli hade, till skillnad från Ava Rudberg, fått inbjudan om ett individuellt möte med Philip Morris lobbyister. Hon tackade nej av ideologiska och principiella skäl:

”Tobaksindustrin går ju väldigt mycket hand i hand med brott mot mänskliga rättigheter, eller utsläpp av dåliga saker i naturen. Så för mig känns det extremt moraliskt fel att gå på ett sådant lobbymöte, när jag vet att de bara kommer försöka fjäska för mig.” (Badeli, 2022)

Även SSU:s Lisa Nåbo hade fått en inbjudan från Philip Morris för ett möte med deras lobbyister. Hon valde, precis som Badeli, att tacka nej:

”En lyx med mitt parti är att det är många äldre människor med, som har varit med länge. Jag åt middag med en sådan. Och hon sa: ’ge dem inte lillfingret!’ Så jag tackade nej till mötet, och kände väl också att det inte är jätteprioriterat.” (Nåbo, 2022)

Tabell 11: Är det problematiskt att svenska politiker träffar tobakslobbyister och har utbyten med dem, med tanke på Tobakskonventionen?

JA	NEJ	VET EJ/BEROR PÅ
Aida Badeli (Grön Ungdom)	Tobias Andersson (SDU)	Lisa Nåbo (SSU)
Ava Rudberg (Ung Vänster)	Nike Örbrink (KDU)	
	Anton Holmlund (LUF)	
	Matilda Ekeblad (MUF)	

Även om det sannolikt finns ett samband mellan att vägra träffa tobaksindustrin och tycka att det är problematiskt att svenska politiker träffar tobakslobbyister, så visar tabellen ovan att det inte är fullt så enkelt som en samkorrelation. Detta kan förklaras med att LUF:s Anton Holmlund inte ser något problem med att träffa tobakslobbyister även om han själv inte har gjort det. Den andra förklaringen är att SSU:s Lisa Nåbo inte gick med på att träffa

tobakslobbyister, efter att ha blivit avrådd av en äldre partikollega, men att hon själv inte ställde sig principiellt emot att politiker träffar tobakslobbyister:

”Om man låter sig mutas eller gullas med så att man ändrar sina åsikter, eller undviker att fatta vissa beslut, då är det klart att det är ett jättestort demokratiskt problem. Sen tycker ju jag att man ska ha möten även med dem man inte håller med, eller de man vill lära sig mer av. Tobaksindustrin är ju relativt stor i Sverige, och är en stor arbetsplats, och det finns ju skäl att lyssna på dem.” (Nåbo, 2022)

Fyra av sju intervjuade ungdomspolitiker tyckte inte att det är problematiskt att svenska politiker har samröre och utbyte med tobakslobbyister. Att Sverige sedan länge har ratificerat Tobakskonventionen som tydligt avråder mot detta hade ingen betydelse. Tvärtom tyckte LUF:s Anton Holmlund att detta i sig var problematiskt:

”Jag ser ett demokratiskt problem i att vi har ratificerat någonting som säger att man inte får träffa vissa delar av samhället när man är beslutsfattare ... Jag tycker att det demokratiska samtalet kräver att vi även låter tobaksföretag kontakta folkvalda. Sen finns det ju en gräns när lobbyism går över till mutor och korrruption.” (Holmlund, 2022)

Föga förvånande tyckte samtliga tre ungdomspolitiker som hade gått med på att träffa tobaksindustrin att det inte var problematiskt att svenska politiker har samröre med tobakslobbyister. KDU:s Nike Örbrink var den som mest passionerat argumenterade för sin rätt att få göra detta:

”Jag är fullständigt transparent med vilka jag träffar. Tycker väljare att det är hemskt att jag har träffat någon från tobaksindustrin, då kan man välja bort mig och välja någon annan i stället. Men jag tycker att jag ska få träffa vilka sjutton jag vill!” (Örbrink, 2022)

MUF:s Matilda Ekeblad menade att det inte är problematiskt att människor pratar med varandra och försöker förstå varandra, och trodde inte att svenska politiker är så korrupta att de skulle låta sig köpas.

SDU:s Tobias Andersson tycker att det är upp till varje enskild politiker att bedöma hur mycket man låter lobbyister påverka en, och hävdade att det finns ”tydliga regler och lagar” som styr att det sker på ”rätt sätt”.

De enda två som tyckte att dagens situation är djupt problematisk var Ung

Vänsters Ava Rudberg och Grön Ungdoms Aida Badeli. Den förstnämnda svarade:

”Jag tycker att det är superproblematiskt. Jag tycker inte att beslutsfattare ska ha någon kontakt med lobbyister ... Och framför allt inte när det handlar om folkhälsan.” (Rudberg, 2022)

2.6. Egna tobakspolitiska förslag

Ungdomspolitikerna uppmanades i intervjuerna att presentera sina egna tobakspolitiska visioner och förslag. De konkreta sakpolitiska förslag som fördes fram av ungdomspolitikerna själva presenteras i detta avsnitt.

Då de borgerliga partiernas samt Sverigedemokraternas ungdomsförbund motsatte sig samtliga nya tobaksförebyggande åtgärder (se tidigare avsnitt), så är det inte särskilt förvånande att de själva inte föreslår nya regleringar eller förbud. I stället består flera av deras tobakspolitiska visioner snarare av det rakt motsatta, nämligen avregleringar och uppluckringar av försäljning samt produktion av tobak- och nikotinprodukter.

MUF:s Matilda Ekeblads ideologiska övertygelse gjorde henne motvillig att ens överväga någon ny tobakspolitisk reform eller åtgärd:

”Hela min politiska övertygelse i de här frågorna är att fria människor ska få göra fria val ... Det är väl klart att på ett personligt plan kan jag tycka att färre skulle röka och snusa, men på ett politiskt plan anser jag inte att det är min del att göra något.” (Ekeblad, 2022)

SDU:s Tobias Andersson vill att svensk tobakspolitik ska följa en harm reduction-princip, och sätter därför stor tro till att förenkla försäljning av tobaksfritt snus i Sverige och EU.

KDU och LUF:s representanter ville gå längre och hade konkreta förslag för att uppmuntra till ökad konsumtion av vissa tobaks- och nikotinprodukter. KDU:s Nike Örbrink ville se tre åtgärder. För det första, att tobakbolag tillåts marknadsföra produkter som mindre skadliga än andra alternativ. För det andra, att läkare i rökavvänjningssyfte ska få rekommendera patienter tobaks- och nikotinbruk som är mindre skadliga än traditionella cigaretter. För det tredje, att tillåta försäljning av snus i hela EU och lyfta in det i EU:s förebyggande program mot lungcancer.

LUF:s Anton Holmlund hade en liknande tobakspolitisk vision som MUF:s Matilda Ekeblad, nämligen att ”människor ska få vara så fria som möjligt att bestämma över sina egna liv”. Han ville generellt inte se några statliga insatser eller regleringar. Men till skillnad från MUF vill LUF gå fram med nya sakpolitiska åtgärder på området. LUF vill nämligen sänka åldersgränsen för snus, nikotinplåster med mera, till 16 år.

I övrigt fanns inga vidare tobakspolitiska förslag från de borgerliga samt Sverigedemokraternas ungdomsförbund. Ambitionerna var högre på den rödgröna sidan där det fördes fram flera sakpolitiska förslag för att minska tobaksbrukets skador i samhället.

SSU:s Lisa Nåbo ville se ny lagstiftning för att skydda barn från passiv rökning mer än vad som görs idag:

”Jag tycker att det borde vara olagligt att röka i samma rum som ett barn, eller i samma bil som ett barn. Även om det är ditt eget barn så borde du inte få röka med barnet i sätet bredvid dig. Det är ju tillåtet idag, men det borde ju betraktas som någon form av misshandel.” (Nåbo, 2022)

Hon var även öppen för nya åtgärder för att strypa nyrekryteringen av konsumenter. Hon menade att ”ingen är dum nog att börja röka vid 25”, och att en höjning av åldersgränsen vid köp av tobaks- och nikotinprodukter därför skulle kunna vara en väg framåt.

Grön Ungdoms Aida Badeli ville se ett ”krafttag mot snusindustrin”, bland annat genom att reglera dess möjligheter till marknadsföring och reklam. Hon ville också se en reglering av lobbyismen:

”Alla politiska partier ska ha en skyldighet att registrera, eller redovisa, vilka man träffar. För jag tror att det är många företag och lobbyindustrier som har lyckats förändra svensk politik. Här tänker jag bland annat på snushajpen som finns bland många borgerliga, högerpartier. Jag tror dels att man kanske älskar snus, men jag tror också att man har varit på väldigt många möten där man har fått väldigt många bra argument för sin ställning.” (Badeli, 2022)

Förslaget påminner om det krav om rapporteringsskyldighet som Tobaksfakta och IOGT-NTO föreslagit. Det vill säga att det skulle bli obligatoriskt för svenska politiker att rapportera in möten med olika typer av organisationer (personer, tidpunkt och mötesinnehåll) i ett transparent register. Modellen

appliceras delvis idag i Europaparlamentet.

Ung Vänsters Ava Rudberg presenterade inga egna tobakspolitiska förslag, men ställde sig mycket positiv till Grön Ungdoms och Tobaksfaktas förslag om rapporteringsskyldighet. Hon argumenterade utefter demokratiska principer:

”Det uppdrag man har som riksdagsledamot, det är där man ska ha lojaliteten gentemot Sveriges befolkning. Det är dem du ska representera, inte företagen. Därför tycker jag det känns rimligt om det finns ett sätt att hålla koll på vem det var som köpte den där lunchen när du ändrade dig.” (Rudberg, 2022)

3. Jämförelse mellan dagens och framtidens makthavare

Detta kapitel jämför intervjuvären bland ungdomspolitikerna med dagens makthavare, nämligen riksdagsledamöterna från moderpartierna som intervjuades förra året. Innan likheter och skillnader presenteras mellan intervjugrupperna, behöver några punkter noteras för en rättvis förståelse av jämförelsen.

Individuella politiker med egna åsikter:

Även om politikerna för riksdagspartierna och ungdomsförbunden representerar sina respektive partier och förbund så är de alltjämt individer med egna åsikter. I politiken brukar man prata om att ”partipiskan viner”. Det vill säga att individen får rätta in sig i leden utefter partiets ståndpunkter på olika områden, så att partiets företrädare driver samma sak. Partipiskan finns även i tobakspolitiken, men med vissa undantag.

I intervjuerna med riksdagsledamöterna berättade både Liberalernas Barbro Westerholm och Moderaternas Sofia Westergren att de ibland möts av partiinternt motstånd när de vill driva ambitiös tobakspolitik, och gå fram med nya åtgärder. Westerholm (L) pratade om den interna debatten som partiet haft vid införandet av utökade rökfria miljöer 2019. En debatt där en falang i partiet var för införandet, där Westerholm var drivande, och en falang var kraftigt emot, där ungdomsförbundet LUF var drivande. Westerholm (L) beskrev tonläget som ”ganska högt”. Moderaternas Sofia Westergren, å sin sida, berättade att nya tobakspolitiska åtgärder är en känslig fråga inom Moderaterna då många är principiellt emot regleringar och förbud. Hon pekade på att snusindustrin har nära kontakter med partiledningen och att en inflytelserik falang inom Moderaterna mycket aktivt propagerar för snuset. Westergrens (M) ambitioner

på tobaksområdet, och välkomnande av nya tobaksförebyggande åtgärder, går stick i stäv med vad många av hennes partikamrater ger uttryck för, medgav hon själv i intervjun.

Även om både Barbro Westerholm (L) och Sofia Westergren (M) representerade sina partier i intervjuerna, så tyder mycket på att de båda tillhör en viss falang inom sina respektive partier, med ganska hårt internt motstånd från andra falanger. Detta kan påverka jämförelsen med ungdomsförbundens representanter, som i både Moderaternas och Liberalernas fall, ingår i motståndarfalangen.

CUF deltog ej i denna undersökning:

Det enda ungdomsförbundet kopplat till ett riksdagsparti som inte deltog i denna undersökning var Centerpartiets ungdomsförbund, CUF. Trots flera förfrågningar till olika representanter kom aldrig något svar. I undersökningen med moderpartierna deltog samtliga riksdagspartier. Detta innebär att Centerpartiet, som representerades av Anders W. Jonsson, inte har någon naturlig direkt jämförelsepunkt i denna undersökning.

Med tanke på de ideologiska likheterna och de nära relationerna partierna emellan, åtminstone fram till nyligen, så kan vissa jämförelser göras mellan Centerpartiet och Liberalernas ungdomsförbund. Men dessa jämförelser ska göras med en viss försiktighet då det trots allt handlar om skilda partier och dess ungdomsförbund.

3.1. Likheter

3.1.1. Tobaksfrågan är inte högt prioriterad

De intervjuade politikerna för såväl moderpartierna som ungdomsförbunden gav uttryck för att tobaksfrågan knappast har högsta prioritet. Denna gemensamma bild gavs oberoende av politisk tillhörighet.

Bland moderpartierna menade exempelvis Centerpartiets Anders W. Jonsson att ytterst få, om ens någon, väljare byter parti på grund av tobakspolitiska ställningstaganden. Detta gör att riksdagspartierna inte lägger någon kraft på tobaksfrågan i valrörelser. De andra riksdagspartierna instämde, och menade att tobaken inte är vare sig en partibytningsfråga eller valvinnarfråga och att man därför inte ägnar så stor tid och kraft på frågan i det politiska arbetet. Vänsterpartiets Karin Rågsjö menade vidare att tobaksfrågan av många inte uppfattas som särskilt angelägen jämfört med andra folkhälsofrågor såsom psykisk ohälsa och narkotika. Den allmänna uppfattningen bland de intervjuade

riksdagspolitikerna var således att tobaksfrågan inte ges någon hög prioritering av partierna. (Kjellgren, 2021)

Uppfattningen delades i stor utsträckning av ungdomsförbunden. Flera av ungdomspolitikerna medgav att tobaksfrågan inte är något de ägnar så mycket tid åt, varken själva eller som förbund. SSU:s Lisa Nåbo var den som tydligast medgav att hon inte är särskilt insatt i frågan:

”Det här är ju en fråga som inte upptar särskilt mycket av min vardag, min tanke, och min hjärnkapacitet skulle jag säga. Så jag är verkligen inte den som är bäst påläst eller insatt i den här frågan. Utan vi väljer att prioritera andra frågor.”
(Nåbo, 2022)

Ung Vänsters Ava Rudberg var inne på att tobaksfrågan inte är en högt prioriterad fråga vare sig för sitt förbund eller generellt för de andra ungdomsförbunden:

”Jag vill vara tydlig med att detta är någonting vi pratar om ganska sällan. Det är nog så för ganska många ungdomsförbund.” (Rudberg, 2022)

MUF:s Matilda Ekeblad menade att tobaksfrågan kan uppfattas som viktig hos många unga, trots ungdomsförbundens låga prioritering av den:

”Vi pratar ju inte jätteofta om den här frågan, det ska sägas, vardagligt ... Men när vi är ute på skolor, träffar unga, och om vi ska se på anekdotisk bevisföring, då är ju det här en viktig fråga. Just att det handlar om vad en stat ska göra och inte ska göra.” (Ekeblad, 2022)

Samma bild förmedlades av flera politiker från moderpartierna. Flera av företrädarna menade nämligen att tobaksfrågan, särskilt att minska rökningen, är en viktig folkhälsofråga även om den inte ges en hög politisk prioritering av partierna.

3.1.2. Hög samstämmighet mellan rödgröna och sverigedemokratiska moderpartier och ungdomsförbund

De åsikter som uttrycktes av de rödgröna riksdagspolitikerna, Vänsterpartiet, Socialdemokraterna och Miljöpartiet, i intervjuerna förra året bekräftades i mångt och mycket av företrädarna från partiernas ungdomsförbund. Här sluter alla upp bakom de utökade rökfria miljöerna som infördes 2019, och det råder

en allmänt positiv syn på statens möjligheter att med regleringar minska tobaksbruket i samhället.

Samtliga tre rödgröna partier och ungdomsförbund ville reglera snus på ett liknande sätt som traditionella cigaretter. De betraktade snus, både det traditionella och det nyare vita snuset, som en hälsoskadlig produkt, där en skarpare reglering än idag är motiverad, även om det är mindre skadligt än traditionella cigaretter. Liknande resonemang fördes av moderpartiernas företrädare och deras motsvarigheter i ungdomsförbunden när det gäller e-cigaretter, med undantag för SSU:s Lisa Nåbo som inte ansåg sig veta tillräckligt mycket om produkterna för att ha en åsikt.

Det rådde total konsensus mellan alla rödgröna moderpartier och deras ungdomsförbund att Sverige bör införa plain packaging samt exponeringsförbud av tobaksförpackningar i butiker. Politikerna i moderpartierna använde liknande argument som ungdomspolitikerna, att åtgärderna kan vara effektiva för att minska spontaninköp samt konsumtion bland unga.

Även om de rödgröna partiernas företrädare hade olika syn på införandet av en tobaksfri skola, så fanns en samstämmighet mellan respektive parti och dess ungdomsförbund. Miljöpartiets Anna Sibinska var positiv till förslaget, liksom Grön Ungdoms Aida Badeli. SSU:s Lisa Nåbo var positiv till förslaget, åtminstone för högstadiet, och Socialdemokraternas Lena Emilsson tyckte att det var ett bra förslag även om hon tyckte att det handlade om en arbetsgivarfråga och inte politikernas uppgift att lagstifta om. Vänsterpartiets Karin Rågsjö var kritisk till förslaget liksom Ung Vänsters Ava Rudberg. Båda menade att det inte skulle vara en effektiv åtgärd, och dessutom svår att genomföra och följa upp.

Även när det kommer till synen på tobakslobbyism fanns en samstämmighet mellan rödgröna moderpartier och deras ungdomsförbund. Grön Ungdoms Aida Badeli och Ung Vänsters Ava Rudberg var de enda två ungdomspolitikerna som med tydlighet motsatte sig att svenska politiker ska få ha kontakter och utbyten med tobaksindustrin. De problematiserade över tobakslobbyismens framgångar i sin politiska påverkan av andra partier. Liknande resonemang och ståndpunkter framfördes av Anna Sibinska (MP) och Karin Rågsjö (V).

SSU:s Lisa Nåbo hade visserligen själv inte haft utbyten med tobaksindustrin men tyckte samtidigt inte att det är principiellt fel att som politiker träffa representanter från tobaksindustrin. Socialdemokraternas Lena Emilsson förde ett liknande resonemang, och hade tackat ja till två digitala möten med Philip

Morris respektive Swedish Match. Hon pratade om det sistnämnda mötet med positiva ordalag då hon trodde det kunde vara en väg framåt för att reglera mängden nikotin i produkter.

Vid sidan av de rödgröna partierna visade även Sverigedemokraterna och deras ungdomsförbund Ungsvenskarna (SDU) upp en samstämmighet i de flesta av svaren. Här handlade det bland annat om en positiv inställning till snuset, där båda betraktade det som en rökavvänjningsprodukt som bör ha lösare regleringar än cigaretter. Sverigedemokraternas Angelica Lundberg ställde sig negativ till både exponeringsförbud och plain packaging, liksom SDU:s Tobias Andersson. Den förstnämnda argumenterade att båda förslagen är ”tandlösa” och ”ineffektiva”. Hon menade dessutom att exponeringsförbudet är problematiskt då det begränsar friheten för privata näringsidkare att sälja sina varor. SDU:s Tobias Andersson argumenterade på liknande sätt. Såväl Angelica Lundberg (SD) som Tobias Andersson (SDU) såg inga problem med att svenska politiker har kontakter och utbyten med tobaksindustrin.

3.2. Skillnader

Detta avsnitt tar upp de skillnader som framträdde mellan ungdomsförbund och moderpartiers tobakspolitiska ståndpunkter och prioriteringar.

3.2.1. Skilda fokus: cigaretter för moderpartierna och vitt snus för ungdomsförbunden

En generell skillnad framträdde mellan ungdomsförbunden å ena sidan och moderpartierna å andra sidan. Medan moderpartierna, där de intervjuade politikerna tillhörde en äldre generation, fanns ett tydligt fokus på traditionella cigaretter. Bland de politiker som tog ställning för nya tobaksförebyggande åtgärder var huvudargumentet att minska, och på sikt fasa ut, rökningen. Bland de politiker som motsatte sig nya tobaksförebyggande åtgärder slog sig flera för bröstet över historiska framgångar. De pekade på hur många i befolkningen som tidigare rökte och hur utbredd och tillåtet rökning var i olika miljöer, jämfört med idag när en liten del av befolkningen röker på begränsade platser. Även om frågan om snus väckte ett visst engagemang också hos moderpartierna så fokuserade de flesta på rökningen i första hand.

Bland ungdomspolitikerna fanns inte samma fokus på traditionella cigaretter. Samtliga slog fast att de inte var dagligrökare själva, och knapp kände någon som var det. Vid sidan av feströkning vid speciella tillfällen upplevdes det apart

att ta en cigarett i vardagen inom de intervjuade ungdomspolitikernas bekant- skapskretsar. Medan minskningen och utfasningen av traditionella cigaretter var en hjärtefråga för flera av de intervjuade politikerna från moderpartierna, framställdes den nästan som en politisk icke-fråga hos flera av ungdomsför- bunden. Grön Ungdoms Aida Badeli som var den ungdomspolitiker som var mest positiv till nya tobaksförebyggande åtgärder i övrigt, fick frågan vad som behöver göras för att färre ska röka och svarade:

”De här är inte frågor som jag brukar gå runt och grubbla på. Det är inte min hjärtefråga på det sättet.” (Badeli, 2022)

Hon utvecklade sitt resonemang med att den unga generationen har vuxit upp i ett samhälle där rökningen är kraftigt reglerad, och förbjuden på flera platser. Utifrån en konsensus om att rökning är farligt och ovälkommet så har frågan blivit mindre viktig:

”Jag tänker att det oftast är en generationsfråga vad som är okej eller inte. Mina föräldrar var ju vana vid att man kunde röka inne på restauranger och barer. Och det är ju helt sjukt för oss som inte har vuxit upp med den typen av liberal syn på cigaretter. Vissa saker som var tillåtna förut är jättesjuka idag.” (Badeli, 2022)

Badelis svar var tämligen representativt bland ungdomspolitikerna, där ingen ringade in rökningen av traditionella cigaretter som en huvudprioritering. I stället hade flera av ungdomspolitikerna ett tydligare fokus på snus, framför allt det vita snuset. Flera av de intervjuade ungdomspolitikerna snusade själva vitt snus och slog fast att många av deras vänner gör detsamma. Det här var därför en produkt som låg närmare ungdomspolitikernas vardag, och som formar deras politiska prioriteringar. Detta var fallet både för de ungdomspo- litiker som vill se tuffare regleringar av det vita snuset (rödgröna ungdomsför- bunden) och de ungdomspolitiker som vill se mindre, eller inga, regleringar av det (borgerliga och sverigedemokratiska ungdomsförbund).

Flera av ungdomspolitikerna menade att det finns tydliga generationsskillnader i synen på snus generellt, och särskilt det vita snuset. SSU:s Lisa Nåbo jämförde sin generations syn på snus med sina föräldrars:

”Jag tror kanske att det här vita snuset, eller det tobaksfria snuset, har på något sätt brutit den där bilden att det är fult att snusa. Det är en bild som jag tror till exempel att mina föräldrar har: att snusa, det gör man på landet eller när man jobbar på verkstan. Men nu är det bara att gå in på vilket universitet som helst, så

snusar alla lyft, liksom. Den där synen på det tror jag är en skillnad mellan gamla och unga.” (Nåbo, 2022)

SDU:s Tobias Andersson var inne på att äldre, generellt såväl som inom hans moderparti, betraktar alla tobaksprodukter ”på ett bräde”, medan den yngre generationen differentierar cigaretter å ena sidan och exempelvis vitt snus å andra sidan:

”Min uppfattning både i en bredare allmänhet, men också en tendens inom vårt parti, är att den unga generationen är kanske uppvuxen med betydligt fler produkter på den här marknaden. Då inte endast tobaksvarianter, utan även vitt snus etc. Jag tror att många unga ser tydliga skiljelinjer mellan de här olika produkterna.” (Andersson, 2022)

Anderssons analys att dagens unga generation har en mer positiv syn på produkter såsom vitt snus och e-cigarett, eftersom de har vuxit upp med dem, fick medhåll från flera av de andra ungdomspolitikerna. Analysen kompletterades av att traditionella cigaretter är mindre närvarande för dagens unga än tidigare generationer. Bland de rödgröna ungdomspolitikerna ansågs också en effektiv marknadsföring av det vita snuset riktat mot unga genom reklam och estetik av förpackningarna ha påverkat till normaliseringen av produkten.

De generationsskillnader inom vitt snus som ungdomspolitikerna lyfte fram bekräftades i stor utsträckning i en undersökning genomförd av Kantar Sifo för Tobaksfaktas räkning. I denna framgick det att endast 30 procent av vuxna svenskar kände till att användningen av vitt snus har ökat bland unga. Kännetecknen om ökningen var betydligt högre hos unga, 18–29 år. Samtidigt har produkten främst brett ut sig bland unga, och inte lyckats attrahera äldre konsumenter på samma sätt. (Tobaksfakta, 2022)

3.2.2. Åsiktsskillnader mellan borgerliga moderpartier och ungdomsförbund

Den samstämmighet i åsikter som fanns mellan rödgröna samt sverigedemokratiska ungdomsförbund och moderpartier syntes inte på samma sätt bland de borgerliga. Tvärtom framträdde tydliga åsiktsskillnader. Tabellen nedan visar hur de intervjuade politikerna från borgerliga moderpartier och ungdomsförbund ställde sig till reglering av snus och e-cigarett, utökade rökfria miljöer från 2019, samt nya tobaksförebyggande åtgärder.

Tabell 12: borgerliga moderpartier och ungdomsförbunds tobakspolitiska åsikter

FÖRSLAG	POSITIV	NEGATIV
Reglera snus på samma sätt eller hårdare än cigaretter	Barbro Westerholm (L) Sofia Westergren (M)	Michael Anefur (KD) Nike Örbrink (KDU) Anders W. Jonsson (C) Matilda Ekeblad (MUF) Anton Holmlund (L)
Reglera e-cigaretter på samma sätt eller hårdare än cigaretter	Anders W. Jonsson (C) Barbro Westerholm (L) Sofia Westergren (M)	Michael Anefur (KD) Nike Örbrink (KDU) Matilda Ekeblad (MUF) Anton Holmlund (LUF)
Utökade rökfria miljöer från 2019	Anders W. Jonsson (C) Barbro Westerholm (L) Sofia Westergren (M) Michael Anefur (KD)	Nike Örbrink (KDU) Matilda Ekeblad (MUF) Anton Holmlund (LUF)
Exponeringsförbund	Anders W. Jonsson (C) Barbro Westerholm (L) Sofia Westergren (M) Michael Anefur (KD) (endast för cigaretter, ej för snus)	Nike Örbrink (KDU) Matilda Ekeblad (MUF) Anton Holmlund (LUF)
Plain packaging	Anders W. Jonsson (C) Barbro Westerholm (L) Sofia Westergren (M) Michael Anefur (KD)	Nike Örbrink (KDU) Matilda Ekeblad (MUF) Anton Holmlund (LUF)
Svenska politiker har kontakter och utbyten med tobaksindustrin	Michael Anefur (KD) Nike Örbrink (KDU) Matilda Ekeblad (MUF) Anton Holmlund (LUF)	Anders W. Jonsson (C) Barbro Westerholm (L) Sofia Westergren (M)

Som tabellen illustrerar finns stora skillnader. De intervjuade politikerna från de borgerliga moderpartierna ställde sig positiva till tobaksförebyggande åtgärder, såväl de som infördes 2019 som förslagen på nya åtgärder. De borgerliga ungdomspolitikerna motsatte sig samma åtgärder. Skillnaderna har flera förklaringar. En av dessa består av det som nämndes tidigare. Politikerna deltog i intervjuerna inte bara som representanter för sina partier och förbund utan också som individer. Moderaternas Sofia Westergren och Liberalernas Barbro Westerholm medgav själva i intervjuerna att deras tobakspolitiska åsikter i flera fall skiljde sig från partikamraters.

Med detta sagt framträdde likväl skillnader som kan förklaras av generationskillnader och ideologiska skillnader mellan moderpartierna och ungdoms-

förbunden. Både MUF och LUF har en tradition av att inta en mer nyliberal hållning än sina moderpartier. När såväl Matilda Ekeblad (MUF) och Anton Holmlund (LUF) argumenterar för att staten ska lägga sig i människors liv i så liten utsträckning som möjligt så är det typiskt för deras respektive förbund. Samtidigt ger Barbro Westerholm (L) och Sofia Westergren (M) uttryck för helt andra samhälleliga ambitioner på tobaksområdet, där staten ska ta ett ansvar för folkhälsan.

Det är också vanligt förekommande att moderpartierna intar en mer pragmatisk hållning i olika frågor än de mer ideologiskt drivna ungdomsförbunden. Anders W. Jonsson (C) har visserligen inte sitt eget ungdomsförbund att jämföras med här, men jämfört med det ideologiskt närbesläktade LUF så intar han en betydligt mer pragmatisk position. Han är positivt inställd till snuset, och vill inte reglera det på samma sätt som cigaretter, men har samtidigt en strikt hållning när det gäller e-cigaretter. Här argumenterade han för att till och med reglera dessa produkter hårdare än traditionella cigaretter, då kunskapsläget om skadeverkningarna är okänt samtidigt som han inte vill att ett nytt beroende ska breda ut sig i samhället. Denna hårda linje, på gränsen till förbud, är mycket långt ifrån LUF:s och MUF:s position i samtliga tobakspolitiska frågor.

Även Michael Anefur (KD) visade i intervjun prov på en pragmatism som hans ungdomsförbund inte delade. Anefur berättade att han till en början varit kritisk mot de utökade rökfria miljöerna 2019, då han trodde att det skulle vara svårt att genomföra i praktiken. Men han medgav i intervjun att han insett att han haft fel, och att han nu fullt står bakom de införda åtgärderna. KDU:s Nike Örbrink är fortfarande mycket kritisk till de rökfria miljöerna. Detsamma gäller MUF:s och LUF:s representanter, som argumenterar för att det ska vara individens rätt, eller restaurangens rätt, att tillåta rökning på exempelvis en uteservering. Sofia Westergren (M) och Barbro Westerholm (L) såg det snarare som att det var två olika friheter som stod mot varandra. Individens frihet att få röka vart den vill kontra individens rätt att få vistas i en miljö fri från passiv rökning, under sin fritid eller arbetstid.

Även när det kom till synen på tobakslobbyism fanns det skillnader mellan borgerliga moderpartier och ungdomsförbund. Liberalernas Barbro Westerholm undvek kontakter med tobaksindustrin. Moderaternas Sofia Westergren tackade kategoriskt nej till alla inbjudningar från tobakslobbyister, och problematiserade kring deras politiska påverkan inte minst på hennes eget parti. Anders W. Jonsson (C) hade inte gått med på att träffa tobaksindustrin trots många inbjudningar, främst då han prioriterade andra möten. MUF:s Matilda

Ekeblad och LUF:s Anton Holmlund å andra sidan såg inga problem med att träffa tobakslobbyister och ha utbyten med dem.

Hos Kristdemokraterna och dess ungdomsförbund KDU fanns dock en högre samstämmighet när det gäller synen på tobaksindustrin. Såväl Michael Anefur (KD) som Nike Örbink (KDU) slog fast att de träffar de representanter de vill träffa, och såg inga problem med att ha utbyten med tobakslobbyister.

4. Slutsatser

Detta kapitel presenterar rapportens slutsatser. Då det handlar om en framtidsspaning, baserad på jämförelsen mellan dagens och framtidens politiska makthavare, formuleras slutsatserna snarare som frågor. Tendenser och riktningar har framträtt från undersökningen, men det är framtiden som kommer ge tydliga svar på frågorna.

4.1. Tobaksfrågan fortsatt nedprioriterad?

Denna undersökning har visat hur framtidens, precis som dagens, makthavare inte prioriterar tobaksfrågan högt på den politiska dagordningen. Flera ungdomspolitiker säger i intervjuerna att det inte är en fråga de ägnar särskilt mycket tanke kring. Samma ungdomspolitiker medger samtidigt att de inte har så mycket kunskap på området. Kunskapen om skadeverkningar, effekter av införda tobaksförebyggande åtgärder i andra länder och innehållet i tobakskonventionen är låg bland framtidens makthavare. Mycket tyder på att tobaksfrågan även i framtiden inte kommer vara en het valvinnar- eller parti-bytarfråga. Snarare kommer tobaken, precis som idag, utgöra en fråga bland flera inom folkhälsopolitiken. Den kommer finnas med i strategidokument och liknande, men i övrigt föra en tämligen undanskymd roll i politiken. Tobak kommer troligen inte vara föremål för partiledardebatter i TV, eller debattartiklar i massmedia författade av ministrar eller partiledare.

När tobaksfrågan blir fortsatt nedprioriterad i framtiden innebär det att framtidens makthavare fortsatt kommer ha ett lågt engagemang och i flera fall också en låg kunskap på tobaksområdet. Det gör dem till ett lättare byte för tobakslobbyister. Politiker med låg kunskapsnivå är lättare att påverka genom myter och argument som strävar efter ökad försäljning för tobaksindustrin. När brist på engagemang och kunskap inom den nedprioriterade tobaksfrågan råder hos

framtidens makthavare förblir trycket på förändring, och nya tobaksförebyggande åtgärder, litet på styrande politiker och partier. Utan tryck på partier och politiker så saknas strömningar för att göra tobakspolitiken mer ambitiös. Politikerna får då inga skäl att gå fram med nya åtgärder för att minska tobaks- och nikotinbruket i samhället. Av det mesta att döma kommer därför inte framtidens tobakspolitik kännetecknas av höjda ambitioner jämfört med idag.

4.2. Minskat fokus på rökning i framtiden?

Ungdomspolitikerna intresserade sig mindre för rökning än riksdagsledamöterna. Flera av dem erkände att de inte ägnar särskilt mycket tid och kraft åt att fundera kring rökning som samhällsproblem, och eventuella lösningar på det. Flera beskrev rökning som en lättsam aktivitet vid fest och särskilda tillfällen. De uppfattade dagligrökning som nästintill ett abstrakt fenomen. De kände knappt någon dagligrökare själva och beroendeproblematiken med cigaretter uppfattades av flera som marginellt. Detta till skillnad från riksdagsledamöterna där det huvudsakliga fokuset och engagemanget låg på att minska rökningen. Hur kan vi förstå denna skillnad?

Den positiva tolkningen är att det här är ett tecken på framgång. Dagens ungdomsgeneration har vuxit upp i ett samhälle där färre i befolkningen än tidigare är dagligrökare, och där rökningen är begränsad till ett fåtal platser. Äldre generationer har mer färskt i minnet hur var och varannan rökte på arbetsplatser, inne på restauranger och på offentliga platser. Med denna tolkning är ungdomspolitikernas begränsade intresse ett kvitto på hur långt vi har kommit i det tobaksförebyggande arbetet. Det vill säga att rökning har blivit ett så marginellt problem i samhället att det inte förtjänar fokus och politiska insatser.

En mer negativ tolkning är att ungdomspolitikernas perspektiv på rökning inte kan sägas representera unga i samhället generellt. Dagligrökning har en kraftig socioekonomisk dimension i Sverige. Socioekonomiskt svaga grupper röker i betydligt större omfattning än mer väl bemedlade grupper. De unga intervjuobjekten är ledande företrädare i politiska ungdomsförbund. Det rör sig om personer som tidigt i livet har engagerat sig politiskt, där flera redan nu har roller i riksdagen eller kommunpolitiken. Flera av dem har universitetsutbildningar. Utan att göra en djupare klassanalys är det svårt att hävda att någon av dem skulle representera socioekonomiskt svaga eller utsatta grupper. Som en konsekvens av klassamhället är det allt vanligare att människor främst omges av, och umgås med, andra människor i samma samhällsklass. När ungdoms-

politikerna slår fast att de knappt känner någon dagligrökare kan detta därför ses som ett stickprov från medelklass och uppåt, där deras familj och vänner inkluderas. Det säger således inte så mycket om hur det ser ut i samhället i stort, där rökningen är betydligt mer utbredd bland andra samhällsklasser som ungdomspolitikerna inte har kontakt med. SSU:s Lisa Nåbo, som företräder ett förbund som strävar efter att värna arbetarklassens intressen, reflekterade själv i intervjun över sin medelklassbakgrund, och hur hennes omgivning och perspektiv på tobak kan skilja sig mot unga som växer upp i arbetarhem där dagligrökning är betydligt vanligare i ens omgivning.

Oavsett om det kan förklaras av en framgång i det tobaksförebyggande arbetet, ett hårdnat klassamhälle eller något annat, så står det klart att de intervjuade ungdomspolitikerna intresserar sig mindre för rökning och cigaretter som fråga än dagens makthavare. Detta kan få konsekvenser för framtidens tobakspolitik. Om framtidens makthavare uppfattar rökningen som ett marginellt fenomen i samhället, som inte förtjänar några stora politiska insatser, så kommer troligen nya åtgärder för att minska och fasa ut rökningen utebli. Om så blir fallet kommer dagligrökning fortsatt tillåtas breda ut sig bland stora grupper i samhället. Tusentals människor kommer fortsatt dö och skadas av rökning varje år i Sverige.

4.3. Det vita snuset – tobaksindustrins framtida guldgruva?

Det nya vita snuset, som av tobaksindustrin har lanserats som ”tobaksfritt”, trots att det innehåller nikotin från tobaksplantan, var en fråga som engagerade ungdomspolitikerna. Ett stort intresse fanns för produkten. För de intervjuade ungdomspolitikerna var det vita snuset betydligt mer närvarande i vardagen och omgivningen än rökning. Några av dem brukade vitt snus själva, andra hade en partner som gjorde detta. Samtliga nämnde att många i bekantskapskretsen brukade vitt snus, i flera fall tjejer som tidigare inte intresserat sig för tobak.

Fler av de intervjuade ungdomspolitikerna beskrev hur synen på snus, och särskilt det vita snuset, skiljer sig mellan unga och äldre generationer. I intervjuerna beskrevs hur äldre kan associera snus med exempelvis arbetarklass, män och landsbygd. Samtidigt brukar allt fler unga tjejer i storstäderna och på universiteten vitt snus dagligen. Det beskrevs också i intervjuerna hur äldre kan ha en allmänt kritisk syn på tobaks- och nikotinprodukter, där det vita snuset inkluderas. Detta samtidigt som många unga i stället har en differentierad syn, och betraktar cigaretter som någonting skadligt och utdaterat, men vitt snus som någonting ofarligt och attraktivt. Intervjusvaren bekräftas av statistik

och enkätundersökningar som visar att vitt snus brukas av allt fler unga, som inte känner till produktens skadeverkningar, beroendeframkallande effekt och påverkan på miljön. Samtidigt känner de flesta äldre inte till att vitt snus ökar bland unga. Användningen och synen på produkten understryker en tydlig generationsskillnad.

Mycket tyder på att tobaksindustrin har lyckats nå en ny generation av konsumenter i och med det vita snuset, med potentiellt långa beroenden. Tobaksbolagens oro över att dagligrökningen fortsatt går ned kan lösas i och med detta. Framtida ekonomiska vinster kan säkras.

Om utvecklingen fortsätter, där allt fler unga brukar vitt snus, kommer denna produkt bli den dominerande på marknaden. I ett samhälle där det vita snuset är utbrett kommer tobakspolitiken handla alltmer om synen på denna produkt; hur den ska klassificeras och regleras.

Bland förespråkarna (borgerliga och sverigedemokratiska ungdomsförbund) handlade det om hur samhället på olika sätt ska uppmuntra, eller underlätta, konsumtion av vitt snus. Några förslag som framfördes var sänkning av åldersgränsen till 16 år (LUF), tillåta läkare ordinera det till patienter (KDU), samt tillåta marknadsföring och reklam som framställer produkten som ofarlig (samtliga borgerliga och sverigedemokratiska ungdomsförbund).

För motståndarna (rödgröna ungdomsförbund) handlade det om hur produkten ska regleras, för att minska konsumtionen av den. Här föreslogs att likställa vitt snus med cigaretter, reglera eller förbjuda marknadsföring och reklam av den, göra inköp mer svårtillgängliga genom exponeringsförbud, samt göra förpackningarna mindre estetiskt tilltalande genom *plain packaging*.

Mycket tyder på att det är detta framtidens tobakspolitiska debatt kommer handla om. Enligt undersökningen från Kantar Sifo så är motståndet mot vitt snus mycket starkt idag hos den svenska befolkningen, i och med att 78 procent av respondenterna, som fått fakta om vitt snus under intervjun, motsatte sig lanseringen av produkten. Detta tyder i sig på en diskrepans mellan ungdomsförbunden, där majoriteten var mycket positiva till produkten, och befolkningen i stort sett utifrån undersökningens resultat. Men dagens utbredda motstånd till produkten kan förändras i framtiden. Vilken sida som kommer stå som segrare i framtiden kan avgöra riksdagsmajoriteter eller regeringsbeslut för att antingen reglera det vita snuset hårdare eller avreglera det. Det är knappast svårt att lista ut vilken sida som tobaksindustrin föredrar. Industrins lobbyister kommer lägga stor kraft och stora resurser på att påverka framtidens makthavare i en politisk inriktning som gynnar bolagens försäljning av vitt snus.

Att döma av intervjuerna med ungdomspolitikerna har tobaksindustrin goda möjligheter att lyckas med detta. En majoritet av ungdomspolitikerna ser inga problem med kontakter och utbyten med tobakslobbyismen, trots Tobakskonventionens avrådan mot detta. De borgerliga ungdomspolitikerna gav uttryck för en betydligt mer positiv inställning till lobbyism än riksdagspolitikerna från deras moderpartier. De tyckte att det är varje politikers rättighet att träffa vem den vill, och såg inga risker med att man som politiker påverkas eller ”köps” av lobbyister. Deras äldre kollegor i moderpartierna problematiserade i stället kring tobakslobbyismens politiska påverkan, och prioriterade inte möten med dem.

Skillnaden kan ha en så enkel förklaring som ungdomlig naivitet, där längre erfarenhet i politiken skapar en större respekt för regelverk och större medvetenhet om nackdelar och faror med att ha utbyten med tobakslobbyister. Om detta är fallet kommer dagens ungdomspolitikerna i framtiden, när de blir riksdagsledamöter och ministrar, att få en mer nyanserad och restriktiv syn på tobakslobbyism. Det kommer då försvåra för tobaksindustrin att tränga igenom och nå politisk påverkan.

Men det kan också ha en generationsförklaring som speglar en förändring som skett i svensk politik under de senaste åren. Dagens ungdomspolitikerna har vuxit upp och formats i en politisk verklighet där lobbyism och PR har spelat en stor roll, och tillåtits påverka politiken på olika sätt. Äldre generationers politiker formades under en tid då svensk politik snarare byggde på folkrörelser än lobbyintressen. Fenomenet att privata företag inom skola, vård och tobak satsar stora resurser och skickliga företrädare på att försöka påverka partier och enskilda politiker i en viss riktning, som gynnar företagets intressen, är ett relativt nytt fenomen i Sverige. Dagens situation, där lobbyister från det privata näringslivet har nära band med ledande politiker och påverkar dessa i ställningstaganden och beslut, skulle uppfattats främmande för en person i Sverige på 1970-talet. Att de intervjuade ungdomspolitikerna hade en mer oproblematisk syn på lobbyism än sina äldre kollegor kan med andra ord vara ett uttryck för hur lobbyismen har normaliserats i svensk politik. Det är i sådana fall en utveckling som tobaksindustrin kan betrakta som en stor framgång, och som bådär gott för dess ekonomiska intressen i framtiden.

4.4. Vem vinner det framtida slaget om demokrati och folkhälsa?

Att döma av intervjuerna med ungdomspolitikerna kommer framtidens makt-havare, precis som dagens, ha en stor uppförsbacke för att föra en ambitiös

tobakspolitik. Tobaksfrågan kommer inte ges någon bred politisk prioritering av partierna. Motståndet kommer komma ibland internt, men oftast från partipolitiska motståndare och välfinansierade tobakslobbyister. De kommer hävda att skadliga och beroendeframkallande produkter är ofarliga och motsätta sig alla åtgärder av reglering. Med risk för att lobbyismen är ännu mer normaliserad i framtiden kan tobakslobbyister tillåtas sätta den politiska agendan för att maximera sina vinster, utan hänsyn till folkhälsan.

Hoppet står till framtidens politiker som står upp för folkhälsan, och som med integritet betraktar tobakslobbyister som sina motståndare snarare än vänner. Att döma av intervjuerna är det Miljöpartiet och Vänsterpartiets framtida företrädare som kommer gå först i det ledet.

Ett centralt verktyg i deras framtida kamp kan komma att utgöras av en rapporteringsskyldighet. De båda ungdomsförbundens företrädare, från Grön Ungdom och Ung Vänster, ställde sig båda mycket positiva till förslaget som Tobaksfakta tidigare drivit. Om alla politiker blir skyldiga att rapportera in möten i registret efter att ha träffat lobbyister, och i annat fall riskera allvarliga påföljder, så görs politiken mer transparent. Det kommer då framgå för väljarna om, när och hur tobakslobbyister har påverkat politiker och ändrat deras ståndpunkter. Den folkliga medvetenheten och ansvarsutkrävandet för detta kan förmå att skifta synen på lobbyism. Från en välkomnande och oproblematisk syn till vad det faktiskt handlar om: ett reellt hot mot demokrati och folkhälsa.

Referenser

- A Non Smoking Generation. (2020). *Tobak i ny förpackning – rapport om ungas attityder till tobak*.
- Andersson, T. (den 1 mars 2022). Intervju med Ungsvenskarna – Sverigedemokraternas Ungdomsförbund. (T. Kjellgren, Intervjuare)
- Badeli, A. (den 30 mars 2022). Intervju med Grön Ungdom. (T. Kjellgren, Intervjuare)
- Cancerfonden. (den 14 mars 2022). *Rökning och cancer*. Hämtat från Cancerfonden: <https://www.cancerfonden.se/minska-risken/rokning>
- Ekeblad, M. (den 17 mars 2022). Intervju med Moderata Ungdomsförbundet. (T. Kjellgren, Intervjuare)
- Folkhälsomyndigheten. (den 20 december 2021). *Ungas bruk av tobaks- och nikotinprodukter*. Hämtat från Folkhälsomyndigheten: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/andts/utveckling-inom-andts-anvandning-och-ohalsa/bruk/anvandning-av-tobaks-och-nikotinprodukter/ungas-bruk-av-tobaks--och-nikotinprodukter/>
- Folkhälsomyndigheten. (den 21 december 2021). *Vuxnas bruk av tobaks- och nikotinprodukter*. Hämtat från Folkhälsomyndigheten: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/andts/utveckling-inom-andts-anvandning-och-ohalsa/bruk/anvandning-av-tobaks-och-nikotinprodukter/vuxnas-bruk-av-tobaks--och-nikotinprodukter/>
- Folkhälsomyndigheten. (den 23 juni 2022). *Ny lag ska begränsa nikotinanvändning och skydda barn och unga*. Hämtat från Folkhälsomyndigheten: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/nyheter-och-press/nyhetsarkiv/2022/juni/ny-lag-ska-begransa-nikotinanvandning-och-skydda-barn-och-unga/>
- Folkhälsomyndigheten. (den 14 mars 2022). *Snusbruk och hälsorisker*. Hämtat från Folkhälsomyndigheten: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/andts/utveckling-inom-andts-anvandning-och-ohalsa/skadeverkningar/tobak-och-liknande-produkter/snusbruk-och-halsorisker/>
- Holmlund, A. (den 23 mars 2022). Intervju med Liberala Ungdomsförbundet. (T. Kjellgren, Intervjuare)
- Håll Sverige Rent. (den 14 mars 2022). *Fimpen – värsta skräpet*. Hämtat från Håll Sverige Rent: <https://hsr.se/artiklar/fimpen-varsta-skrapet>
- Kjellgren, T. (2021). *Diskrepanser i tobakspolitiken – En intervjuundersökning av politikernas uppfattning om tobaksbrukets effekter och deras tobakspolitiska ambitioner*. Tobaksfakta.
- Läkartidningen. (den 6 mars 2020). *Rökning av e-cigarett kan ligga bakom oklar lungsjukdom*. Hämtat från Läkartidningen: <https://lakartidningen.se/klinik-och-vetenskap-1/kommentar/2020/03/rokning-av-e-cigarett-kan-ligga-bakom-oklar-lungsjukdom/>
- Nåbo, L. (den 22 mars 2022). Intervju med Sveriges Socialdemokratiska Ungdomsförbund. (T. Kjellgren, Intervjuare)
- Regeringen. (2021). *Utgiftsområde 15 – studiestöd*. Hämtat från Regeringen: <https://www.regeringen.se/4a6895/contentassets/bcof4b1a4ce844f2aa59949d09c93f29/utgiftsomrade-15-studiestod.pdf>
- Rudberg, A. (den 20 april 2022). Intervju med Ung Vänster. (T. Kjellgren, Intervjuare)
- SvD. (den 25 september 2021). *Vitt snus kan ha mer nikotin än vanlig prilla*. Hämtat från Svenska Dagbladet: <https://www.svd.se/vitt-snus-kan-ha-mer-nikotin-an-vanlig-prilla>
- Tobaksfakta. (den 11 november 2011). *Nikotin gör hjärnan mer mottaglig för kokain*. Hämtat från Tobaksfakta: <https://tobaksfakta.se/nikotin-gor-hjarnan-mer-mottaglig-for-kokain/>
- Tobaksfakta. (den 18 januari 2022). *Det vita snuset ökar bland unga - svenskarna vill reglera*. Hämtat från Tobaksfakta: <https://tobaksfakta.se/det-vita-snuset-okar-bland-unga-svenskarna-vill-reglera/>
- Tobaksfakta. (2022). *Nikotinetns skadliga effekter på människan*. Tobaksfakta.
- Örbrink, N. (den 2 mars 2022). Intervju med Kristdemokratiska ungdomsförbundet. (T. Kjellgren, Intervjuare)

Appendix: Frågebatteri till intervjuerna

1. Hur skulle du beskriva dagens svenska tobakspolitik: "1. Ambitiös", "2. Försiktig", "3. Varken ambitiös eller försiktig"? Motivera ditt svar.
2. Om svaret var 2 eller 3: vad kan förklara att den inte är mer ambitiös, enligt dig?
3. Beskriv i korthet ditt förbunds tobakspolitik (rökning, snus, övriga tobaks- och nikotinprodukter). Hur ser denna ut jämfört med ert moderparti? Finns det olika falanger och intressen inom ditt förbund och ert moderparti? Om ja, vad består dessa av, hur argumenterar dem, och vilket inflytande har dem?
4. Vilka generationsskillnader ser du i synen på tobak och nikotin hos befolkningen i stort? Skiljer sig ungas åsikter mot äldres i frågan?
5. Tobakskonsumtionen i Sverige är överrepresenterad av unga samt socioekonomiskt svaga grupper. Vad beror detta på enligt dig, och hur kan samhället se till att tobakskonsumtionen minskar/fasas ut för dessa grupper?
6. Hur ser du på de nya nikotinprodukterna på marknaden, såsom e-cigaretter och liknande (vilka ofta marknadsförs mot unga bl.a. genom smaktillsatser), jämfört med traditionella cigaretter? Om och hur anser du att de bör regleras?
7. Utökade rökfria utemiljöer infördes 2019. Vad tyckte ditt förbund om det när det infördes, och vad tycker det nu i efterhand?
8. Anser du att regeringen gör tillräckligt för att uppnå målet om ett Rökfritt Sverige 2025 (<5 % dagligrökare i befolkningen)? Om inte, vilka åtgärder behöver genomföras?
9. Snusbruket har ökat under de senaste åren bland unga. Det omfattar också nya smaksatta produkter med eller utan nikotin t.ex. det vita snuset. Ser du något problem med detta (tungt nikotinberoende etc)? Vad anser du samhället behöver göra för att minska snusbruket hos unga? Vad tycker du om Sveriges hållning av snus inom EU?
10. Hur tycker du Sveriges tobaksförebyggande arbete står sig i en internationell jämförelse? T.ex. tobaksskatt, försäljningsställen, exponering, rökfria miljöer etc.

11. Hur ser du och ditt förbund på att införa a) reklamfria tobaksförpackningar ("plain packaging"), b) exponeringsförbud av tobaksförpackningar på säljställen, c) förbud mot smaksättning av tobak, samt d) tobaksfri skola (för både lärare och elever)?

12. Hur ser din framtidsvision ut på tobaksområdet? Hur vill du att Sveriges tobakskonsumtion ska se ut 2030 (om du får drömma), och vad anser du är realistiskt att vänta sig? Vilka insatser krävs för att uppnå din vision?

13. Brukar du själv tobak idag, eller har gjort det tidigare?

14. Har du i egenskap av din position blivit kontaktad av någon representant från tobaksindustrin? Om ja, hur gick det till?

15. Anser du att det är problematiskt att svenska politiker har kontakter med tobaksindustrin? Med tanke på Tobakskonventionens punkt 5.3.

16. Har du i egenskap av din position blivit kontaktad av civilsamhällesorganisationer som arbetar mot tobaksindustrin (t.ex. Tobaksfakta, Cancerfonden, Non Smoking Generation etc)? Om ja, hur har det gått till?